

גיליון תורני מתורתם של
רבני וחברי כולל 'דורשי ציון'

דורשי ציון

ללמוד וללמד
לשמור ולעשות

כסלו תשפ"ו

בס"ד

גיליון מס' 1

כסלו תשפ"ו

יו"ל ע"י

'דורשי ציון' - ביתר עילית

(ע"ר)

ת.ד. 50054

טל' 02-538-8444

ניתן לשלוח חידושי תורה

ומאמרים

למייל המערכת

100@dorshei.org

לבירורים אודות גליון

'דורשי רשומות'

0527-113-096

שערי ציון

מאמר מערכת

גיבורים.

רבים.

אל מול חלשים ומעטים...

לכאורה מערכה אבודה מראש.

פרט אחד משנה את כל התמונה - ה'חלשים' וה'מעטים' הם 'עוסקי תורתך'.

המשוואה משתנה.

ל'עוסקי תורתך' העומדים אל מול ה'זדים',

ל'צדיקים' הניצבים אל מול ה'רשעים',

ל'טהורים' אשר לא נכנעים ל'טמאים' -

להם ישנה הנהגה אחרת.

הנהגה של 'מסרת'.

'מסרת גיבורים ביד חלשים, ורבים ביד מעטים'.

מהעבר האחד יריעו הזדים בתרועות מלחמה, מהעבר השני יעמדו מתתיהו ובניו וישמיעו ברמה את קול התורה, 'מי לה' אלי' תישמע הקריאה ובני חשמונאי התייצבו ללא מורא.

התייצבות זו נובעת ממסירות נפש למען ה' ולתורתו, מסירות נפש המהווה תיקון להתרשלות אשר הביאה את היוונים להיכל, מתתיהו ובניו יוצאים להביע את רצונם העז להשיב עבודת בית המקדש למקומה, בסופה של מלחמה ישובו הם אל ההיכל ויגאלוהו מידיהם הזרות והטמאות של היוונים.

מחד השמחה גדולה - ההיכל והמקדש שבו לידי הכהנים, מאידך תמונת המצב המתבררת עם כניסתם של בני חשמונאי למקדש עגומה -כל השמנים טמאים, עם מה ידליקו את המנורה.

פך שמן קטן נמצא, כמות השמן תספיק להדלקת יום אחד בלבד, הנס מתרחש לנגד עיניהם והמנורה דולקת שמונה ימים.

עפ"י הלכה אין עיכוב כלל להדליק בשמן הטמא, שכן קיי"ל 'טומאה התורה בציבור', א"כ לשם מה היה נצרך הנס, יכולים היו בני חשמונאי לקחת מכדי השמן הרבים ולהדליק, שכן הטומאה בכה"ג אינה מעכבת מלהדליק.

כך תמה בעל ה'פני יהושע'[א] "ולכאורה יש לתמוה כל טורח הנס זה למה דהא קי"ל טומאה הותרה בציבור והיו יכולין להדליק בשמן טמא ...".

מכורח קושיה זו מגלה ה'פני יהושע' יסוד במהותו של חג חנוכה השופך אור על כל עבודת היום - "לכך נראה דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם ... והואיל ואיתרחיש להו ניסא בעיקר הענין שנגאלו גאולה שלימה מיד מלכות יון הרשעה שהיו אומרים לישראל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל וגזרו כמה שמדיות ועכשיו שנגאלו ונעשה להם נס גדול ששלטו בשונאיהם, לכך נעשה להם ג"כ נס זה בענין הנרות שהוא עדות לישראל שהשכינה שורה בהם ... לכך נעשה להם נס בזה הענין ממש באותן הימים שהיו עת רצון להודיע שחזרו לחיבתן הראשונה, כן נראה לי נכון".

החשמונאים יכולים היו לוותר, כדי שמן רבים לפניהם ואין מונע בעדם מלהדליק בשמן טמא - טומאה הותרה בציבור, לשם מה לטרוח ולחפש שמן טהור.

ובכל זאת הלב ממאן, הלב מחובר למלכו של עולם וחפץ לעובדו באכפתיות ובמסירות, היפך ההתרשלות שהייתה בעבר, העובד מאהבה איננו מסתפק ב'הותרה', חפצו עז להדליק בטהרה.

האכפתיות הזו נענית מן השמיים בנס מופלא, אכן הנס אמנם אינו נצרך לגופו לעצם ההדלקה, שכן עפ"י הלכה ניתן להדליק בשמן הטמא, אך השמן הדולק במשך שמונה ימים מעיד קבל עם ועולם – שכינה שרויה בישראל "דעיקר הנס לא נעשה אלא להודיע להם חיבת המקום עליהם".

זוהי הבשורה הטמונה בפך השמן הקטן - אתם התייצבתם, נלחמתם, לא ויתרתם, הוכחתם כי ההתרשלות הקודמת הינה מעידה חד פעמית ואיננה חלילה דרך חיים, אדרבה היום אתם ניצבים כולכם ומעידים כי עז חפצכם בעבודת בית המקדש בטהרה.

לכם תגיע הנהגה של 'מסרת'.

~~~

לכם אברכי כולל 'דורשי ציון',

לכם 'עוסקי תורתך' העומדים אל מול פגעי הזמן וניסיונותיו, השומרים בטהרה על פך השמן ללמוד תורה בטהרתה, להמחיש תורה ללומדיה, ולהפוך את התורה ל'תורת חיים'.

לכם המתייצבים, איש איש בחבורתו מידי יום ביומו, בעמל התורה שאין דוגמתו,

לכם מגיע לקצור פרי עמלכם, לראות תורה מפוארה בכלי מפואר.

'דורשי רשומות' זו הבמה שלכם.

אכסניה של תורה לכל עמלי התורה בכולל 'דורשי ציון'.

כאן יעלו ויבואו חידושי התורה המתבדרים ביני עמודי, כאן יעלו על מכבש הדפוס הערות והארות מהסוגיות הנלמדות בין כותלי הכולל, כאן ירשמו בעט סופר רשומות וכתבים בענייני עבודת ה' והמועדים מפיהם ומפי כתבם של רבני ואברכי הכולל.

יהי רצון שחפץ ה' יצליח בידנו, ונזכה יחד להגדיל תורה ולהאדירה.

המערכת

[א] שבת כא ע"ב.
~~~

מציון תצא תורה

חידושי תורה ומאמרים מראשי הכולל

ראש הכולל הרה"ג רבי אברהם צוויג שליט"א

הדלקה קטנה - אור גדול

כאשר הגמרא שואלת "מאי חנוכה" ומתארת את נס פך השמן, היא מסיימת - "לשנה אחרת קבעום בהלל והודאה."
מדוע לשנה אחרת?
הרי באותה שנה כבר טיהרו את המקדש, גירשו את היונים, ביטלו את הגזרות וזכו לרווחה.

אלא שכאשר אדם נמצא בתוך האירוע - אין הוא רואה את הנס במלואו.
הצרה מורגשת מיד, אבל הישועה – רק בדיעבד.
"אין בעל הנס מכיר בניסו."
בתוך הסערה פועלים, רצים, נלחמים - אך לא מפנימים.

רק בשנה שאחר כך כשהתמונה מתבהרת לאחור, ראו חכמים שמדובר במהלך אלוקי היסטורי – לא מקרי ולא רגעי – וקבעו אותו לדורות.

מצוות נר חנוכה - הדלקה עושה מצוה

חז"ל אומרים "כבתה - אין זקוק לה"
לא צריך להבטיח שהנר ימשיך לדלוק, לא להתמודד עם רוח וגשם ולא לשמור עליו בכל מחיר.
המצווה היא הדלקה , לא "תוצאה".

כלומר - האדם עושה מעט , והקב"ה משלים הרבה.

כך היה במאבק החשמונאים - כל מלחמה הייתה מערכת אחת, ללא יכולת לראות את הניצחון הסופי.
הם עשו מה שהם יכולים, והקב"ה עשה את הבלתי אפשרי.

כך גם בפך השמן -
הם הדליקו יום אחד ומן השמים הוסיפו שבעה.

פרסומי ניסא - לא פרסום אלא עדות לאומית

בדורנו "פרסום" הוא מושג שיווקי.
בחז"ל - זהו מושג רוחני.
העובדה שכל יהודי מדליק - היא הפרסום.

כמו ארבע כוסות בפסח שאיש אינו נושא לרחוב ובכל זאת זה "פרסומי ניסא",
משום שכל ישראל עושים זאת יחד.

נר חנוכה בחוץ למרות הרוח - הוא הכרזה ציבורית:
אני מדליק.
אני פועל.
המעשה שלי - קטן ככל שיהיה - מצטרף לאורם של כל ישראל.
והקב"ה הוא זה שגורם לאור להמשיך.

חנוכה - חג של תודעה לא של תוצאה

כמו שהעם הבין את נס חנוכה רק אחרי שנה , כך גם המצווה עצמה מלמדת -
הדלקה עושה מצוה, ולא ההארה.

המעשה הקטן שלנו - הוא העיקר.
והתוצאות, האור, הניצחון, הדלקת האומה הקדושה - כל אלה בידי שמים.

הנהגה זו ניכרת בכל מהלך החיים ובכל מהלך האומה

כך היה אצל יוסף, גם בשעה הנוראה שבה נמכר לעבד - קרן אור קטנה של בשמים
לוותה אותו.
מהם הבשמים אל מול הייסורים?
אלא ש"הבשמים" היו אות - אתה אינך לבד. אני איתך. עמו אנכי בצרה.

כך היה בביתר, לאחר החורבן והאסון הנורא, כאשר ראו שההרוגים לא הסריחו -
הבינו מחדש שה' איתם גם בחושך, ותיקנו "הטוב והמטיב."

כך לאורך כל ההיסטוריה:
לפעמים רואים חושך גדול, ולעיתים רואים רק ניצוץ קטן,
אבל לאחר שנים מתברר שהניצוץ היה התחלת האור הגדול.

אור התורה

כל התקדמות בתורה מתרחשת כמו חנוכה -
הלכה אחת, דף אחד, שניים ביום, לאט לאט מתבהר אור גדול.
לא מפני שהאדם יכול "להדליק שמונה ימים", אלא מפני שהוא יכול להדליק יום אחד ואחר כך הקב"ה ממשיך.

כל בנייה של בית מדרש, כל עלייה של כולל, כל צמיחה של אברכים - אינה נוצרת ביום אחד.
זו הדלקה קטנה ועוד אחת, ורק בדיעבד מתגלה שהצטבר אור עצום.

חנוכה מלמד - אנחנו מדליקים והוא מדליק איתנו

מכאן נולדת ההבנה העמוקה:
הדלקת הנר היא הפעולה האנושית,
אבל המשך הדלקתו - הפעולה האלוקית.
והחיבור בין השתיים הוא מה שמוליד ניסים.

לכן לא קבעו את היום הגדול מיד, אלא לשנה אחרת.
ולכן "כבתה אין זקוק לה."
ולכן חנוכה הוא חג שבו האדם עושה מעט - והקב"ה מגלה הרבה.

דורשי ציון

ב"ה זכינו לראות בשנים האחרונות כיצד הכולל צומח, מתפתח ומשתכלל.
מקום שלא צומח - נובל.
אצלנו הצמיחה ב"ה בלתי פוסקת, רבנים נפלאים, אברכים מתמידים ומסורים, אווירה של רצינות, בחמימות הלב וברכה וסייעתא דשמיא בלימוד התורה.

בכולל יש שיח פנימי תמידי של יוזמה, דרישה וחיזוק כמו "מעיין שאינו פוסק" - ישנה הפריה הדדית בין האברכים לבין הנהלת הכולל:
אם הפרה אינה רוצה להניק - העגל לא יינק; ואם העגל לא מבקש - גם הפרה לא תניק.
כאן כולם רוצים - ולכן כולם צומחים.

יוזמה מבורכת - "דורשי רשומות"

מתוך כך יצאה לפועל גם היוזמה הברוכה של הרב אליהו גדלביץ שליט"א, מבחירי האברכים ומרבני ישיבת תורת רפאל לייסד את הגליון **"דורשי רשומות".** לכנס, לערוך ולהוציא לאור את חידושי התורה, מאמרי הרבנים והאברכים, ולהעניק להם ביטוי רחב ומשפיע.

זכות גדולה היא לקחת אחריות על מלאכת הקודש הזו.
יהי רצון שה' ישלים שכרו - ויזכה להיכתב בספרן של צדיקים, עם כל לומדי התורה ומחזיקיה.

ושנזכה לראות בתוך ההדלקה הקטנה שלנו -
את האור הגדול של הנהגת ה',
המתגלה רק למי שמביט על כל המהלך כולו.

שנזכה להיות מדליקי נרות,
בכל לילה, בכל מצב,
ולהאמין שהאור שאנו מדליקים היום -
ימשיך להאיר גם לשנה אחרת, ולדורות.

חנוכה שמח!

הרה"ג רבי יעקב בוצ'קובסקי שליט"א ראש חבורת 'קנין ש"ס'

מלחמת החשמונאים - חיים של תורה

המפתח להבנת ענינו של חנוכה נמצא בדברי הב"ח המפורסמים (או"ח תר"ע), שכתב שחנוכה הוא לא מלחמה על הגוף אלא על הנפש, על הזכות להיות יהודים כראוי, לקיים את עבודת המקדש, להיות דבקים בה', ולשמור על תרבות יהודית מול הסחף של תרבות יון. המאבק של חנוכה לא היה רק מול היוונים, אלא גם מול יהודים, מול מתיוונים שהחליטו ללכת אחרי תרבות יון השלטת והמצליחה.

והשאלה נשאלת: אם המלחמה של חנוכה היתה על הנשמה, והיא באה כתוצאה מכך שהתרשלו בעבודה ולא היו מספיק מסורים למצוות ה' – למה היא היתה צריכה להיעשות בשדה הקרב? מלחמה על רוחניות אמורה להיעשות בבית המדרש,

בהתמסרות לקיום מצוות ה', בהתמסרות ללימוד התורה. למה הקב"ה סיבב שההכרעה תהיה על ידי חרב, על ידי הליכה למלחמה מול הפילים?

נראה שטמון כאן סוד עמוק במהותה של ההתרשלות בעבודה, ובמהותו של התיקון. לא היה כאן רפיון והתחזקות בעלמא, אלא שינוי תפיסה שורשי.

איך באמת קרתה הנפילה הגדולה של ההתיוונות, של הכריעה ברך מול תרבות יוון? מה קרה פתאום? איך עם שלם של עובדי השם פתאום משנה את הנהגתו, משתף פעולה עם שונאי ישראל, ומוכן לסגור את שערי בית המקדש?

התורה מבקשת מכל יהודי לוותר על החיים השוטפים, לוותר על צרכיו, ללכת אחרי הקב"ה ותורתו. החיים לא ניתנו כדי ליהנות אלא כדי לעבוד. החיים הם רצף של ויתורים. יוון הגיעה עם תפיסת עולם חדשה, מרעננת: יש מקום לטיפוח עצמי. לא עוד היצמדות לחוקים בספר עתיק והליכה אחרי הזקנים. לא. מעתה יש לכם זכות קיום והגדרה עצמית. טפחו את הגוף, טפחו את עצמכם, השקיעו בלימוד חכמות שישפרו את איכות חייכם, תתחילו לעשות חיים, להשקיע בעצמכם.

זאת אמירה מאוד מפתה. זאת לא מלחמת השקפה גרידא, האם ללמוד תורה או מתמטיקה, אלא מלחמה על איכות חיים. באה אומה מצליחה, כובשת את ארץ ישראל, ומציעה לכולם איכות חיים מודרנית, נעימה ועריבה, ששמה את הפרט במרכז. כל מי שלא מחובר עד הסוף בליבו פנימה לאידיאל של שמירת תורה ומצוות – נופל שדוד.

בתה של משפחת הכהונה שנישאה לסדרדיוט יווני, ביטאה היטב את התחושה של המתיוון המצוי מול עבודת בית המקדש. בחוצפתה הנוראה היא אמרה: "לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד להם בשעת דוחקם". מה המשפט הזה אומר? אין לנו חשק להשקיע ולתת מעצמנו עוד ועוד ולהתבטל כל הזמן מול מה שצריך לעשות. אנחנו רוצים לחיות! אתם הרבנים רוצים שנשקיע מעצמנו, שנקריב קרבנות ונתמסר? בבקשה, אבל אנחנו רוצים קבלות על ההשקעה. רוצים פירות הצלחה כאן ועכשיו!

ומה באמת התשובה? היכן שורש הטעות?

השורש נמצא ביחס אל עבודת השם. האם רואים אותה כאוסף פקודות ומצוות שצריך לעשות כדי להשביע את רצון השם, או כאורח חיים, כשיטה לחיים, שבאה לתרום לך אישית. "לשמור את מצוות ה' ואת חוקותיו אשר אנכי מצווך היום – לטוב לך!" (דברים י יג).

הקב"ה לא בא לדרוש ממך שתקריב את חייו למענו, שתסבול ושתוותר. זו טעות בכל ההסתכלות על עבודת השם. הדרישה של התורה הינה שתחיה נכון, חיים מלאים

שמחברים בין הגוף לנשמה, חיים שמביאים לידי ביטוי את כל כוחות הנפש. זו הצורה נכונה של חיים של תורה. יש לך גם נשמה, לא רק גוף. הנשמה שלך רוצה את הקדוש והמרומם והנשגב. הנשמה רוצה להרגיש אלוקות, להרגיש דבקות, להוציא אל הפועל את הרצון להיות טוב באמת. התורה באה לבטא את הכוח הזה ולהפריח אותו.

המאבק של חנוכה היה סביב הדלקת המנורה. המנורה היא הסמל של אור התורה, שאותו היוונים באו להכרית מעם ישראל. הם טימאו את כל השמנים כדי לבטל את אור התורה. כל המושג של טומאה וטהרה נובע מההבנה שיש דברים גבוהים ומרוממים בחיים, ואנחנו מנסים להביא את עצמנו אל החלק המרומם והקדוש של החיים, לכן אנחנו נזהרים שלא לגשת אל הקודש כמות שאנחנו, אלא על ידי טבילה, הכנה, התנתקות מהבלי העולם.

היוונים נלחמו בקדושה, נלחמו בהבנה שיש גבוה ונשגב ומקודש בחיים. בעיניהם החיים ניתנו כדי ליהנות, כדי לקדש את זכויות הפרט, כדי לחיות בטוב כמה שיותר, כאן ועכשיו. כל הרובד הנשמתי, הגבוה והמקודש, לא היה מוכר אצלם. מבחינתם כל מצוות התורה הינן דרישות לויתור אינסופי.

ומה היתה התשובה של עם ישראל? האור של המנורה הוא חלק מהחיים שלנו.

אם עד היום המנורה היתה בתוככי בית המקדש, היום הוצאנו אותה אל הבית של כל יהודי ויהודי. כל יהודי מדליק נרות בביתו, כדי לקדש את החיים האישיים שלו. אל תחשוב בטעות שהתביעה להתקדשות והתרוממות הינה תביעה לוותר על החיים שלך השוטפים והאמיתיים, לעזוב את הבית וללכת אל בית המקדש. אלא להיפך: התורה באה לבנות את הבית האישי שלך. לרומם את החיים שלך עצמך, לעשות אותך באופן אישי לאדם יותר גבוה, יותר מרומם, יותר מחובר לרובד של הנשמה. אין כאן דרישה לויתור, אלא להיפך: דרישה לבניה עצמית.

המשנה באבות פרק א אומרת: "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה". כאן מסתיימת השושלת. בסיום השושלת הזו נפתחת תקופת התנאים, במקביל בערך לנס חנוכה. התורה עוברת מידי הנביאים ואנשי כנסת הגדולה לתנאים. עד היום התורה היתה מסורה לנביאים, שהם הבודדים שהתקדשו והיטהרו וחיו חיי דבקות בה'. מהיום התורה עוברת לידי התנאים, שהם מקימים בתי מדרשות הפתוחים לציבור, והתורה פרה ורבה בלב של כל אחד ואחד (עיי' פחד יצחק שהאריך בזה, שאור התורה התפשט בתקופת התנאים, בנס חנוכה).

זה בעצם החידוש של חנוכה: מול הפתיחות שיוון מציעה, החיים היפים שמעמידים במרכז את הפרט ואת צרכיו – התורה נותנת את התשובה: התורה מציעה את החיים הפתוחים היפים באמת. התורה מספרת לך שאתה לא רק גוף, אתה גם נשמה, יש בך רובד רוחני שרוצה לבוא על סיפוקו, וכל עוד לא תיתן לעצמך את מאווייך הפנימיים

אתה לא תהיה מאושר באמת. התורה היא לא אינטרס של הקב"ה שבחר אותך לעבד, אלא אינטרס שלך.

פתחנו את הדברים בשאלה, למה הקב"ה סיבב שהתשובה ליוונים תהיה בשדה הקרב, לאור האמור יתבאר: החשמונאים יצאו לקרב על חיי תורה בכדי להוכיח ולהראות שהתורה היא עסק אישי שלהם. אדם מוכן ללכת לשדה הקרב ולסכן את חייו רק על דבר שהוא מרגיש שזה באמת עסק שלו. הוא לא נלחם כאן בשביל לעשות טובה לקב"ה, כביכול. הוא נלחם בשביל עצמו. חיי תורה זה אינטרס אישי שלו. ממלכה יהודית שמעמידה את בית המקדש במרכז חיי האומה – היא לא רק מצוה, זה משהו אחר לגמרי. זה חיים יפים ומאושרים, שאנחנו נלחמים עליהם כעל אינטרס אישי שלנו.

התפיסה הזו משליכה על אינספור תחומים בחיים. ההבנה שהתורה היא לא עסק של הקב"ה כביכול אלא עסק אישי שלנו, נוגעת לכל רבדי החיים. אבל כאן ניגע בנקודה אחת שכבר עוררנו עליה בעבר:

יש תחושה כללית שפוגשת אנשים רבים, שלהיות "פרומר" זו נחיתות מסוימת. בדרך כלל במפגש של בחור מישיבה פתוחה יותר מול בחור מישיבה סגורה – וכן בנות סמינר – יד הפתוחים על העליונה. הם מרגישים את עצמם יותר מוצלחים: אנחנו מכירים את החיים, נהנים מהחיים. ואתם מה? סתם צדיקים. נכון, בעולם הבא כנראה אתם תקבלו יותר שכר, אבל כל עוד אנחנו כאן – אנחנו המוצלחים.

שורש התופעה מגיע לענ"ד מנקודה זו: כמה הצדיק באמת מרגיש מחובר לעצמו, כמה הוא מרגיש שהתורה והמצוות הם חלק מחייו, וכמה הוא עושה אותן רק בשביל הקב"ה. האם הוא בעצם מוכן להתמסר ולוותר, ולא לחיות באמת את החיים שלו.

ההבנה שהתורה לא באה לדרוש מעצמך ניתוק עצמי אלא להיפך – לרומם ולקדש, ולהביא אותך אל הרבדים העמוקים של הנשמה – מסייעת לאדם להרגיש את עצמו באמת גבוה, להיות באמת מוצלח, ולשדר זאת בסביבתו. אני לא אדם שבחר לחיות חיים רעים בשביל עולם הבא; אני אדם שמכיר את העומק של החיים ובוחר לחיות נכון, חיים שיש בהם תוכן.

הרה"ג רבי נתנאל ניר שליט"א ראש חבורת 'הלכה בעיון'

הלכות חנוכה - הדרכה לעבודת ה'

כאשר תיקנו רבותינו ז"ל זיכרון לנס חנוכה, ייסדו כמה תיקונים לקלקול היונים ורמזום בהלכות הדלקת נר חנוכה:

א. **נר ופתילה** - היוונים ביקשו ליצור 'נתק' בין הראש לגוף דהיינו בין לימוד התורה לקיום מצוותיה, וחז"ל תקנו לקחת את כלי הנר הרומז לגוף האדם, ואת הפתילה הרומזת לחוט השדרה, וליצוק לתוכם שמן הרומז לחכמה השוכנת בראש ועל ידי השלהבת הרומזת לנשמה - מתדבקים הגוף והראש בחיבור אחד.

ב. **פסול מדורה** - היוונים ניסו 'להשכיחם תורתך', וידוע ששכחת התורה ח"ו מגיעה בעיקר ע"י כעס וגאווה, ולכן תיקנו חכמים מילא קערה שמן והקיפה פתילות פסולה משום דאיתעבידא 'מדורת אש' המסמלת גאוה וכעס.

ג. **ענוה וצניעות -** זהו רמז לתיקון המוטל עלינו, ללמוד תורה בענווה וצניעות כדין המפורש 'כפה עליה כלי כשירה' יכסה ויסתיר חכמתו ויעשה מצוותיו בצניעות.

ד. **'שנינו ביחד'** - וכן מצינו[ב] 'נר שיש לו שתי פיות עולה לו בשביל שנים' דהיא גופא מידת ענוה - מיני ומינך יתקלס עילאה.

ה. **'גבוה מדי'** - מגביה נרו מעל עשרים אמה הוא רמז למדת הגאוה, 'לא יכולים חבריו לעמוד על סוף דעתו' ועלינו להרגיל את עצמנו לבאר דברינו בנחת ובשמחה, ולכוין שהשומעים יבינו את דברי התורה.

ו. **'לא עליך המלאכה לגמור'** היונים יטענו כנגדך 'וכי מה תועיל אם תלמד תורה, וכי תצליח להגיע לכל מסתריה' ע"ז תיקנו חכמים[ג] בזה"ל "הדלקה עושה מצוה, לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה" עכ"ל, 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך' - אתה תעשה מה שביכולתך 'לא עליך המלאכה לגמור' ומאי דעביד קודשא בריך הוא בעולמו יעביד.

ז. **בלי שיקולים אישיים** – היונים, מגמת פניהם להנאת עצמם וכל שיקולם – 'מה יצא **לי** מזה' – וגם אם החלטת להשקיע בלימוד תורה – לפחות 'שיצא ממך משהו' ועי"ז תשיג 'משרה תורנית' שממנה תוכל להתפרנס - וע"ז תיקנו

[ב] שו"ע סי' תרעא סעיף ג.

[ג] שו"ע סי' תרעג סעיף ב.

חכמים 'אסור להשתמש לאורה' (תרעג ס"א) וז"ל: לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפי' לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור, אפי' תשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאורה, אסור, עכ"ל.

ח. **'קרדום לחפור בה'** - והזהירו חכמים שלא ליהנות ממנה בשום מצב, ע"מ להרחיק את האדם מעשיית התורה 'קרדום לחפור בה' (סימן תרעז סעיף ד) הנותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה, עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצותו, עכ"ל.

ט. **'להתחדש כל הזמן'** – יאמרו היונים מה לי ללמוד שוב את המסכת הזאת או לקיים שוב ושוב את אותה המצוה – והרי זהו שעמום מוחלט, עדיף למצוא תחומי ענין חדשים. אבל חז"ל לימדונו (סי' תרעג סעיף ג) וז"ל: נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה אחרת... ואם אין לו אלא ישן, מסיקו בכל לילה באור, עכ"ל. אם נכנסה תחושה של 'כבר למדתי את זה' עליך להבעיר את ההתיישנות בכח התלהבות ושמחה שיש באש התורה.

י. **'לוותר על הכל'** - וגדולה מכולם שנדרש מהאדם לותר על צרכיו הבסיסים לצורך עבודת בוראו, כדפסק בשו"ע (סימן תרעא סעיף א) וז"ל: צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק, עכ"ל.

יא. **'טעות הרואים'** - ועלינו להקפיד גם שלא יטעו ויסברו שתורתנו נעשית שלא לשמה כי מטעות כזו אחריתה דרכי מות לתלמידים שלא יבחינו בדקויות (סי' תרעה ס"א) וז"ל: ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה, שאם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ, לא יצא, שהרואה אומר: לצורכו הוא מדליקה, עכ"ל.

יב. **'תמכין דאורייתא'** - יאמרו היונים מה לאשה ולעסקי תורה וחכמה, אין לה שייכות כלל, וע"ז תיקנו חכמים (סימן תרעה סעיף ג) וז"ל: **אשה מדלקת נר חנוכה, שאף היא חייבת בה,** עכ"ל. דכולם שייכי בעסקי קדושה ומכל אחד נדרשת החובה לסייע בכל יכולתו ללומדי התורה, ועל נשים תומכות תורה נאמר שלי ושלכם שלה הוא.

יג. **'ישחקו הנערים'** - וכן יטענו היונים - קטנים מאי דעת יש בהם, כשיגדל ילך ללמוד, ועומק מזימתם – שלא יתרגל הקטן לקבל חינוך וכאשר יגדל יבעט ברבו שלמדו חכמה, וע"ז תיקנו חכמים (סימן תרעז ס"ב) וז"ל: וז"ל: קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק, עכ"ל.

יד. **'ללמוד ע"מ ללמד'** - יאמרו היונים 'אם חכמת חכמת לך' ומה אכפת לך מחבריך אך חכמים לימדונו – עליך ללמוד על מנת ללמד – ועליך לחשוב תמיד על האחרים ולכן הורה השו"ע (סי' תרעב סעיף ב) וז"ל: מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק... ואם נתן בה יותר יכול לכבותה לאחר שעבר זה הזמן, וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן, עכ"ל. כי הדלקת נר חנוכה תלויה במהלך רגלי העם, ואם אין **להם** תועלת בנרך – אין לנר האישי חשיבות.

טו. **'התהליך והתוצאה' -** היונים יאמרו העיקר שהתוצאה קיימת ומה אכפת לך היאך הגעת אליה אבל חכמים תיקנו לנו לעשות בעצמנו ולטרוח ואפילו שהמעשה קיים בפועל – עכ"ז נדרשת ממנו עשייה ממשית ומחודשת וזה מה שהורה השו"ע (סי' תרעה ס"א) וז"ל: לפיכך עששית שהיתה דולקת כל היום, שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה, למוצאי שבת מכבה ומדליקה לשם מצוה, עכ"ל.

טז. **'מטרה או שלום' -** יאמרו היונים 'המטרה מקדשת את האמצעים' ואם החלטת ללמוד תורה – הרי זה דוחה כל דבר אחר אבל לימדונו חכמינו שלימוד התורה אינו 'מטרה בפני עצמו' אלא 'דרך' להגיע לעבודת הבורא בשלמות וממילא במקרה של חשש מחלוקת ח"ו - הורה השולחן ערוך (סי' תרעח סע' א) שיוותר על נ"ח ויקנה נר שבת מפני שלום ביתו, עכ"ל.

יז. **'החכם עיניו בראשו'** – היוני 'חי את הרגע' ואין לו אחריות על ההשלכות ממעשיו, אבל חכמים מלמדים אותנו - תן דעתך, כי גם ממעשה כשר - אפשר להכשל בצורה עמוקה (סי' תרפ ס"א) וז"ל השו"ע: בליל שבת צריך ליתן שום דבר, לחוץ בין הנרות לפתח, בשביל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח את הדלת, עכ"ל.

יח. **'אל תשמור לעצמך'** - ובדרך הלימוד 'מדליקין מנר לנר' – בלומדך עם חבריך ויש דבר שאתה בקי בו – למד לאחרים ואל תחשוש לחסרון חכמתך.

הרה"ג רבי מרדכי עמנואל שליט"א מראשי חבורת ירושלמי

השמן שהובא למנורה - לאחר ימי החנוכה

הבית יוסף[ד] מביא שני הסברים מדוע הוצרכו להדליק שמונה ימים מאותו פך שהיה חתום בחותמו של כהן גדול. הטעם הראשון[ה] הוא מפני שכל ישראל היו בחזקת טמאי מתים, ולא ניתן היה להתקין [כלומר לייצר] שמן זית טהור מיד, אלא היו צריכים להמתין עד שיעברו שבעה ימים כדי להיטהר, ויום אחד לכתישת הזיתים כדי להוציא מהם שמן טהור.

הטעם השני הוא טעמו של רבינו ניסים - היה להם שמן טהור במרחק של ארבעה ימים מירושלים, והוצרכו לשמונה ימים ללכת ולחזור, לכן - רק לאחר שמונה ימים הגיע שמן טהור חדש לבית המקדש, ספר אבודרהם[ו] וראשונים אחרים מוסיפים, שאת השמן היו מכינים בנחלת אשר כמפורש במסכת מנחות[ז], והמרחק בין ירושלים לנחלת אשר היה ארבעה ימים.

הנפקא מינה בין שני הפירושים היא שלפירוש הראשון השמן נעשה בירושלים מזיתים שגדלו באזור, ואילו לפי ההסבר השני השמן הטהור הובא מהגליל והוכן כבר זמן רב לפני חנוכה.

בשורות הבאות נדון בשאלות הנוגעות לשני ההסברים.

האם זיתים שנקטפו לאחר חנוכה כשרים למנורה?

רבי אליהו מזרחי כתב שהזיתים נכתשו לאחר חנוכה, אך לא הזכיר מתי נקטפו מהעץ. האם ייתכן שנקטפו זמן רב לפני כן מהעצים ורק עכשיו נסחט שמנם? לפי מה שמקובל כיום יש חשיבות קריטית לצמצם את זמן השהות של הזית מהמסיק עד לסחיטה. דחיית הסחיטה בכמה ימים גורמת נזק חמור לאיכות השמן. חמיצות השמן עולה, והשמן עלול להפך ללא ראוי לאכילה. לכן אין זה סביר שהפרי נקטף מהעץ לפני זמן רב ורק עכשיו נסחט.

[ד] תחילת הלכות חנוכה סימן תר"ע.

[ה] הובא גם ע"י רבי אליהו מזרחי על הסמ"ג בהלכות חנוכה.

[ו] עמ' קצט א.

[ז] פה ע"ב.

בעיה זו רמוזה במשנה[ח] שבקטיף השלישי של הזיתים היו מניחים את הזיתים ללא טיפול במעטן עד שיירקבו, והתוצאה היתה שהתקבל שמן שנחשב כ"אין למטה ממנו", גם ההנחה שהפרי נקטף ונסחט לאחר ימי חנוכה די קשה להבנה, זמן המסיק של הזיתים לשמן הינו בחודשים תשרי ומרחשוון, לאחר זמן זה הזיתים מתחילים להשחיר, ואיכות השמן יורדת.

האם מפרי שהושאר על העץ עד חודש טבת ניתן להפיק שמן זית? שאלתי את פרופסור ר' זהר עמר נ"י מהי דעתו, והוא ענה לי "ניתן עדיין לכבוש זיתים ולהפיק שמן להדלקה, אמנם לא איכותי, ובכל זאת הבה לא נשכח שמדובר בשעת הדחק, ואני מניח שמכמות גדולה ניתן יהיה לקבל מעט שמן איכותי".

יש להוסיף, שהרמב"ם[ט] כותב שאין מביאים למקדש שמן גרוע בטיבו, אך דין זה נאמר רק לכתחילה, אבל אם אין שמן מובחר - מביאים גם שמן גרוע, והנה מצא ידידי הרב חיים נאה שליט"א מחיפה, שבאי סרדיניה ליד איטליה יש עצי זית שכל התכונות של זית אגורי של בית המקדש יש בהם, הן זית שאוגר שמנו בתוכו לכמה חודשים (עד אחרי חודש טבת) ואיכות השמן לא נפגעת, והן גודלו כשליש או כחצי ביצה.

אם כן בגלל הכיבושים והחורבן כמו שמסופר בירושלמי[י] שבימי אדריאנוס הרשע (כלומר ששים שנה לאחר חורבן הבית) נעקרו כל עצי הזית שהיו בארץ ישראל, אז נעלם הזית האגורי מרחבי ארץ ישראל והועבר ע"י הרומאים לארצם, וברבות הימים נמצאו הזנים העתיקים הללו שחשבו שנכחדו מהארץ, והרי הם גדלים אי שם ברחבי העולם.

במה נתברך שבט אשר

לפי הפירוש השני, לאחר שמונה ימים הובא שמן זית טהור מצפון הארץ, ייתכן שמהעיר גוש חלב שנמצאת בנחלת שבט אשר (האבודרהם מזכיר את העיר תקוע הגלילית), הספרי על הפסוק "וטובל בשמן רגלו"[יא] מפרש שהכוונה לגוש חלב בנחלת אשר, וכן הובא בגמרא[יב] שהשמן למנורה בבית המקדש הובא מגוש חלב.

[ח] מנחות פ"ח מ"ד.

[ט] בפי' המשניות מנחות פ"ח מ"ב.

[י] פאה פרק ו הלכה א (דף נח א-ב).

[יא] דברים לג, כד.

[יב] מנחות פה ע"ב.

בפסחים[יג] ובירושלמי[יד] מובאת ברייתא שגוש חלב ומרון היו מרכז גידול הזיתים בארץ, רש"י[טו] מזכיר שגוש חלב נמצאת בנחלת אשר, גם את ברכת יעקב "מ**אשר** שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך" מקשר רש"י על התורה לשמן זית, והכוונה שהשמן של אשר היה משוך כמי מעיין!

הקושי הגדול בסוגיה, נובע מכך שגוש חלב היא הכפר הידוע כיום בשם ג'יש או ג'וש וכן העיר הסמוכה - מרון נכללים בנחלת שבט נפתלי ואינם משתייכים לשבט אשר, שנחלתו נמצאת בגליל המערבי!

הראשון שמעיר על בעייה זו הוא הכפתור ופרח[טז] במסלול הראשון שלו[יז] משמע, שהוא מתעלם מדברי הגמרא, ומשייך את גוש חלב לשבט נפתלי, אבל במסלול השני[יח] הוא מעיר לדברי הגמרא במנחות שגוש חלב משתייכת לאשר, והוא מסביר זאת "כבר נודע שחלקי השבטים נכנסים קצתם בקצתם", כלומר גוש חלב נמצאת בתוך מובלעת ארוכה שיוצאת משבט אשר לתוך שבט נפתלי.

הפרשן שלכאורה נקט דרך עצמאית בסוגיא הוא הרש"ר הירש[יט] שכותב שנחלת נפתלי היתה בצפון מזרח ארץ ישראל ונחלת אשר בצד צפון מערב, קביעה זו שוללת כמובן את הרעיון של המובלעות הבין-שבטיות שהזכיר הכפתור ופרח.

בנוסף, הרב הירש[כ] אינו מזכיר שאשר זכה לייצר שמן זית משובח, את הביטויים המרמזים על שמן - מסביר הרב הירש - כציון לשפע ופוריות חקלאית כללית, את גוש־חלב שנחשבה כגולת הכותרת של נחלת אשר, ושהוזכרה כאיזור המצטיין בזה שהשמן שלו הוא מספר אחד ברמה בינלאומית הרב הירש כלל אינו מזכיר (אך בברכה לשבט נפתלי הוא מזכיר את בקעת גינוסר כאיזור פורה במיוחד, שאותו קיבל נפתלי), עולה אם כן שהרש"ר הירש סובר כי השמן למנורה בבית המקדש הגיע מגוש חלב אבל אין לזה קשר לברכות שקיבל שבט אשר.

[יג] נג ע"א.

[יד] שביעית פ"ט מ"ב.

[טו] פסחים שם.

[טז] פרק י"א.

[יז] מהד' ביהמ"ד להלכה בהתיישבות ח"ב עמ' נה.

[יח] שם עמ' נט.

[יט] פרשת וזאת הברכה.

[כ] בפירושיו לברכותיו של שבט אשר פרשיות 'ויחי' 'וזאת־הברכה'.

כיצד הועבר השמן מהגליל לירושלים

בשאלה זו דן הירושלמי[כא] תחילה מביא הירושלמי שפיסקייא של כותים מפסקת, כלומר רצועה בשומרון בה ישבו הכותים, ואם כן השומרון לא התקדש, והרי הוא טמא בטומאת ארץ העמים, כתחליף לגליל מציע הירושלמי להביא שמן מהעיר רגב שנמצאת בעבר הירדן, ובדרך לירושלים אין צורך לעבור דרך השומרון.

פתרון נוסף הוא להביא את הזיתים עצמם ולכותשם בירושלים (אך יש בזה חיסרון גדול, שאז איכות השמן שיוצר בירושלים מזיתים שנקטפו לפני זמן רב תהיה נמוכה מאד) אמנם מסקנת הירושלמי היא שרצועת הכותים טהורה, כי ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אמר בן דרום שאמר מגליל הבאתיה - נאמן, למרות שהעביר את החבית דרך רצועת הכותים בשומרון, הוא נאמן שהיין שבחבית טהור, כן מפורש בתוספתא[כב] שארץ כותים טהורה.

הרה"ג רבי עזרא רוז שליט"א ראש חבורת 'הלכות ריבית'

חנוכה - הארת השכינה בישראל

איתא ביומא (כא ע"ב) "אלו חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן ארון וכפורת וכרובים, אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים".

חמשה דברים חסר בית שני לעומת לבית ראשון, אחד מהם הוא, השכינה שלא שרתה בו.

הקשו ראשונים ואחרונים שבכמה מקומות משמע ששכינה שרתה גם בימי בית שני, והביאו כמה דוגמאות, כגון:

א"ר אלעזר בן פדת, בין חרב בין לא חרב, אינו זז ממקומו, שנאמר "והיו עיני ולבי שם כל הימים", וכן הוא אומר "ויענני מהר קדשו", שאפילו הר הרי הוא בקדושתו.

אמר ר' אחא, לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של ביהמ"ק, שנאמר "הנה זה עומד אחר כתלנו", "כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה", אף על פי שחרב בהמ"ק, לא

[כא] מסכת חגיגה פ"ג הל' ד.

[כב] מקוואות ו, א.

זזה השכינה משם, "ושכנתי" כתיב, ואין 'שדה' אלא 'ציון' שנאמר "ציון שדה תחרש". ותירצו כמה תירוצים, תורף התירוצים הוא שיש כמה דרגות בהשראת השכינה[כג], וכן יש זמנים מסוימים שיותר מסוגלים לכך, ובהם כן היתה שורה[כד].

מאידך, במדרש רבה[כה] יש שינוי לשון מה הם חמשה הדברים שהיו חסרים בבית שני, לאחר תיאור מעשה המנורה על ידי בצלאל כתוב שם וזה אחד מחמשה דברים שנגנז, הארון, והמנורה, והאש, ורוח הקודש והכרובים, וכשישוב הקדוש ברוך הוא ברחמיו, ויבנה ביתו והיכלו, הוא מחזירן למקומן, לשמח את ירושלים, שנאמר "יששום מדבר וציה ותגל ערבה פרוח תפרח ותגל", ע"כ.

נתחלפה 'שכינה' ב'מנורה', וצ"ב החילוף.

ובדרך צחות יש לומר, שהמנורה היא עדות על השראת השכינה בישראל, כמבואר בשבת[כו] "מחוץ לפרוכת העדת יערוך וכי לאורה הוא צריך, והלא כל ארבעים שנה שהלכו בני ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו, אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה

[כג] ז"ל שו"ת בנין ציון סי' ג - "ועל ככה נאמר שהשכינה שורה בעשרה, שבכל מקום שנתקבצה שם עדה קדושה לעבודת ה' ומסירים מהם ענין העולם הזה העכור המונע אור הקדושה, שם שורה השכינה, שיש מקום נפתח לאור הקדושה על מצפוני הלבבות ולהאיר נשמתם וכמו שירבה ויתמעט אור הבית לפי מספר הפתחים והחלונות אשר יפתחו אם מעט או הרבה ואם גדולים או קטנים, כן הענין בהשפעת קדושת אור השכינה דכל בי עשרה שכינה שורה וברוב עם הדרת מלך, וכמו שירבה אור השמש על הארץ אם זורח מול נגדו משאם יזרח ממרחק בשפוע, אשר על כן יגדל האור בצהרים מבבקר ובערב, כמו כן באור השכינה שמי שמקיים בעצמו שויתי ה' לנגדי תמיד מקבל שפע קדושה יותר מזולתו שאינו מחשיב ה' תמיד נגדו.

וע"פ אשר ביארנו נאמר שם שכינה על ב' בחינות, על כבוד ה' מקור הקדושה ועל אור הנאצל השפעת הקדושה. וזה החילוק שבין בית ראשון לבית שני, שבמשכן וכן בבית ראשון שכן כבוד ה' בעצמו כדכתיב וכבוד ה' מלא את המשכן ובמקדש כי מלא כבוד ה' את בית ה', ועל ענין זה אחז"ל על פסוק בין שדי ילין, שצמצם שכינתו בין שני בדי ארון וכן אמרינן סנהדרין (דף ז') מעיקרא כתיב ונועדתי לך וכו' ולבסוף השמים כסאי איזה בית וכו' ע"ש ועל זה אמרינן ר"ה (דף ל"א) עשר מסעות נסעה שכינה מקראי, שבהפסוקים שהביא לזה נכתב שם כבוד ה' שהוא מקור הקדושה כדכתיב ויעל כבוד ה' מעל תוך העיר עד שעלה וישב במקומו כדכתיב אלכה ואשובה אל מקומי שהוא מקום הנעלם גם ממשרתיו ולא שבה בבית שני, כי שם לא נאמר בשום מקום שחנה כבוד ה' אשר על כן אמרו חסרה שכינה בבית שני.

אבל שם שרתה שכינה בענין השני, שממקומו השפיע אור הקדושה על הבית וזה לא נפסק גם בחרבנו ולא יפסוק לעולם כדילפינן מוהיו עיני ולבי שם כל הימים וגדלה השפעת אור הקדושה שם מבכל מקום, כי מקום המקדש הוא מול שער השמים אשר לא יסגר ושם זורח אור הקדושה תמיד נגדו ביתר שאת וביתר עז, ולכן יפה כתב הרמב"ם ששכינה אינה בטלה, שאור הקדושה אשר קדש הבית לא נבטל ולא יבטל, שעל זה נאמר מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי שהוא אור הקדושה הנעלם, אבל כבוד ה' מקור הקדושה הוא הנגלה כדכתיב ולא יכול משה וגו' וכן נאמר בבית אשר בנה שלמה ולא יכלו הכהנים וגו' וגם בעת הנסיעה כתיב והחצר מלאה את נגה כבוד ה', וזה גילוי השכינה אשר עליו ניבא ישעי' שיחזור אלינו לעת הגאולה ב"ב ונגלה כבוד ה' וגו', ועל זה אנו מתפללים ותחזינה עיננו בשובך לציון, ומברכים המחזיר שכינתו לציון שהיא השכינה בבחינה הראשונה מקור הקדושה" עכ"ל.

[כד] לקביעות כל השנה לא היתה השכינה קבועה בבית שני כראשון, אבל לפי זכות כהנים גדולים המשמשים ביום הכיפורים, כגון שמעון הצדיק ורבי ישמעאל ושאר כהנים [שהיו] צדיקים היתה נגלית. מכל מקום ביום הכיפורים היתה מצויה כדי לקיים "ונתן הקטורת על האש **לפני ה'**" (ערכי תנאים ואמוראים לרבינו יהודה ב"ר קלונימוס משפירא רבו של הרוקח - ערך רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול).

[כה] במדבר רבה פרשה טו סימן י.

[כו] כב ע"ב.

שורה בישראל, מאי עדות אמר רב זו נר מערבי, שנותן בה שמן כמידת חברותיה, וממנה היה מדליק, ובה היה מסיים".

א"כ יש לפרש שהמדרש מביא 'ראיה' לכך שהשכינה לא שרתה בבית שני, מחסרון המנורה שהיא עדות להשראת השכינה, שזה מבטא שאין השכינה שורה.

דבר נוסף נראה לפרש במדרש, מהי העדות ששכינה שורה בישראל, העובדה שהשמן דלק יותר מדרכו, וזה ממש מעין מעשה חנוכה.

עוד בעניין השראת השכינה בחנוכה, בדברי הגר"א מצינו שרצון בית חשמונאי היה להשיב שכינה לישראל, וכך כתב בפירושו לשיר השירים[כז] וז"ל:

"והעניין קאי על בית שני, ש'קמתי לפתוח לדודי', והנה הייתי מוכן עדיין לקבל השלימות, שהיה לי מעשים נאים, וזהו 'וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול', שהוא י"ג פרצות שפרצו בישראל בימי חשמונאי, והם סתמום, והנה אף שהיו אנשים גבורים וצדיקים כמוהם "ודודי חמק עבר" וכו' " עכ"ל.

הרי שאף שהיו צדיקים ובעלי מעשים טובים - "דודי חמק עבר", ממה שנאמר "חמק עבר" משמע שרצונם היה להשיבו אך לא איסתעייא מילתא, ולא זכו להחזיר את השראת השכינה בקביעות.

נמצינו למדים, שהייתה קצת הארת שכינה במעשה חנוכה, המעשה נסים שהשמן הספיק ליותר מזמנו, מחזיר קצת את העדות ששכינה שורה בישראל, ואמנם למרות שניסו להחזיר את השכינה בקביעות, והיו צדיקים גדולים, לא זכו לכך, אך עכ"פ הארה זו קבעוה לדורות.

ידועים דברי הרמח"ל בספרו דרך ה'[כח] "שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר עלינו אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקבלו", ולפ"ז נמצא שעבודתנו בימים אלו היא לעורר את הרצון להשרות את שכינתו בינינו, ולכה"פ לקבל הארה ממנו.

יש בנותן טעם להוסיף פנינה נוספת, מצינו בפי' הגר"א בביאורו לשיה"ש[כט] וז"ל "וז"ש 'יפה את רעיתי', אע"פ שאתה אינך בארץ ישראל, ואין לך כל השלשה דברים[ל] מכל

[כז] פ"ה פס' ז פירוש ב'.

[כח] ח"ד פ"ז אות ו.

[כט] פ"ו פס' ד פירוש א'.

[ל] הנושא שם הוא תורה עבודה וגמילות חסדים אשר עליהם העולם עומד. ביאר שם הגר"א שבחרבן חסר עמודי תורה ועבודה, ורק גמ"ח נשאר, הדברים מתחברים היטב עם דברי הרמח"ל שכתב (דרך ה' חלק ד פרק ח אות ג) "ענין חנוכה ופורים הוא להאיר האור המאיר בימים ההם, כפי התיקונים שנתקנו בם. חנוכה - בתגבורת הכהנים על הרשעים בני יון, **שהיו מתכוונים להסיר ישראל מעבודת ה'**, ונתחזקו הכהנים, **ועל ידם שבו לתורה ולעבודה**; ובפרט ענין המנורה לפי תיקוניה, שהיו הקיטרוגים נגד ענינם, והחזירום הכהנים על בורים". עכ"ל. נמצא שהריחוק מה' בגלות יוצר חסרון בתורה ועבודה, ואותם עמלו בית חשמונאי להשיב על ידי מסירות נפשם למען ה'.

מקום את יפה עלי 'כתרצה', שהמה מלכי חסד, 'נאוה כירושלים', ששם מקום עבודה, 'איומה כנדגלות' כדגלי מדבר שקבלו את התורה, ואת חשוב ויפה לפני כאילו יש בך כל השלשה דברים כמקדם".

עולה מדבריו, שאף העבודה שאינה נעשית בזמן ובמקום המקדש חשובה היא לפניו כמקדם, א"כ ה"קבעוה לדורות", הוא כעין העבודה שהיתה אז, ולכן נתקנה לשמונה ימים, להזכיר לנו את ההארה שהייתה בימים אלו, ולהמשיכה עלינו מדי שנה כמה שאפשר, כיון שהוא זמן המסוגל להרבות ולחזק השראת השכינה, ושנזכה קצת לעדות שעדיין יש שכינה בישראל.

ז"ל הגמ' במנחות[לא] "ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן, ותפילין בזרועותיהן, וציצית בבגדיהן, ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד שבע ביום הללתיך על משפטי צדקך".

כשאנו עומדים ומדליקים נר חנוכה הרי אנו זוכים להיות מוקפים עוד יותר במצוות, שהרי מזוזה בימין, ונר חנוכה בשמאל, נמצנו משרים את השכינה במעשינו יותר מהרגיל, ואנו חביבים לפניו יותר בימים אלו.

ושמא זהו הביאור במה שכתוב במסכת סופרים[לב] "מה יפית ומה נעמת, מה יפית במזוזה, ומה נעמת בנר חנוכה" - אנו יפים בעיני ה' במעשה המצוה, ונעימים יותר לפניו בשעת הדלקת נר חנוכה.

יה"ר שנזכה ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים.

הרה"ג רבי שמעון גבריאל כי טוב שליט"א ראש חבורת 'מידה שלימה'

עניין העבודה שבהודאה

ימי החנוכה נתקנו לימים טובים בהלל והודאה כלשון הברייתא בשבת כא: וכ' רש"י לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה. והנה מצינו שהודאה נקראת עבודה שאמרו חז"ל במגילה יח. הודאה ועבודה חדא מילתא היא וכ' רש"י חדא מילתא היא, אף

[לא] מג ע"ב.

[לב] פרק כ הלכה ג.

הודאה עבודה של מקום הוא. והיינו שיש בעסק ההודאה מקום להתנגדות ונצרכת לזה כבישת היצר ונראה בעזהשי"ת לבאר קצת עניין זה.

ובהתבוננות נבחין בשני 'מפריעים' לעבודת ההודאה:

המפריע הראשון הוא שעלול האדם לכפור ח"ו בטובתו של מקום ולדמות בלבו שאין הישועות וההצלחות באו מאתו ית' אלא ע"י עצמו או בעזר אנוש הוא ניצול, וכיו"ב מצינו בקרא שופטים פ"ז וַיֹּאמֶר ה' אֶל גִּדְעוֹן רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתָּךְ מִתִּתִּי אֶת מִדְיָן בְּיָדָם פֶּן יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה לִי.

וכן התבטאו חז"ל על מעלת גדולי ישראל לעומת גדולי האומות שזכו למלכות וממשלה והצלחות בעוה"ז וזה הביא אותם לגאוה וגסות רוח כי תלו הכל בעצמם ואפילו ייחסו לעצמם אלוהות, כמאמר רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי (בחולין פט.) לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו' אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני, נתתי גדולה לאברהם אמר לפני ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן אמרו ונחנו מה, אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר, לפרעה אמר מי ה', לסנחריב אמר מי בכל אלהי הארצות וגו', לנבוכדנצר אמר אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור אמר מושב אלהים ישבתי בלב ימים.

ולהינצל מן המפריע הזה אדם צריך להגביר בעצמו אמונה שלמה והכרה ברורה שהבורא ית"ש הוא עשה ועושה ויעשה לכל המעשים והכל מאתו ושוא תשועת אדם, ובעיקר כשיוצא להילחם (או שאר השתדלות של הצלה מצרה) יחזק עצמו ויאמר 'בא-להים נעשה חיל והוא יבוס צרנו'. וכן מצינו במלחמת בני חשמונאי (בספר יוסיפון ועוד) שכשיצאו להילחם כנגד יון היו מחזקים עצמם באמונה תמימה כי לה' הישועה וחרתו על דגלם מכב"י ע"ש הפסוק מי כמוך באלים ה'. ונראה כי העובדה שהיו מעטים מול רבים סייעה להם להאמין בחוש שאין הנצחון מהם אלא בסיעתא דשמיא וה' נלחם להם וכדמצינו אצל גדעון (שופטים שם) שציוה לו ה' להפחית מספר הלוחמים שוב ושוב כדי להימנע ממחשבת הגאוה של 'ידי הושיעה לי'.

המפריע השני יתכן גם אצל מי שהכרתו ברורה שלא ידו הושיעה לו אלא ניצול ונמלט בחסד ה' וברחמיו, אבל עדיין עלול להיות שלא יודה, או עכ"פ תחסר לו הודאה בלב שלם כי בלבו יש תרעומת על אופן ההצלה ואיכותה, וחושב כי הצלתו היתה יכולה להיות באופן אחר המוצלח יותר לדעתו.

ומצינו זה בדברי חובות הלבבות, הובאו דבריו במלבי"ם לתהלים מזמור ט על פסוק אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך (ב). וכ' שם המלבי"ם בזה"ל: בכל לבי, כי כבר באר בחוה"ל (שער העבודה) שהטעם אשר יקשה להאדם להודות לה' חסדו הוא, מפני שבעת שבא להודות על העבר, דברי פיו דברי מודה וכונתו כונת מבקש, שבלבו יכוין לבקש שיוסיף ה' להיטיב עמו בעתיד ואם כן אין הודאתו שלמה, כי בלבו מדמה

שהטובות שקבל לא יספיקו עדיין ורוצה שיוסיף לו עליהם, אבל אנכי אודה בכל לבי ולא יעלה בלבי כוונת מבקש עכ"ל. וכן פירש עוד להלן (פו, יב) על פסוק 'אודך ה' אלקי בכל לבבי' יעו"ש.

תמצית דבריו לכאורה שהבא להודות ובא לבקש על תוספת טובה אין הודאתו שלמה כי מדמה בלבו שאין הטובה של עכשיו מספקת לו וא"כ אין לבו שלם בהודאה. וניתן לראות בענייני העולם דוגמאות לכך, שמצוי שאדם בא לבקש דבר מזולתו ומקדים ואומר תודה על העזרה הקודמת ומבקש עזרה שוב, וניכר כי לולא רצונו לבקש עתה תוספת עזרה לא היה בא רק בכדי להודות לשעבר.

אך יש לשאול לכאורה, שהרי מצינו באותו המזמור שדוד ע"ה מבקש עוד (ט, יד) חנני ה' ראה עניי משונאי וגו', א"כ כיצד ניתן לבחון המודה ומבקש אח"כ בקשתו, אם הודאתו שלמה או חסרה?

ונראה לומר שעיקר הדגש בדברי המלבי"ם שההודאה היא בלב שלם ואין לבו חלוק על המקום, וכל שלבו שלם אין חסרון במה שאח"כ מוסיף ומבקש, דאדרבה, הרי מצינו שההודאה עצמה היא סיבה לתוספת ישועה כמבואר בדברי רבינו יונה בשע"ת שער רביעי אות יב שכ' בזה"ל 'וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר (תהלים נב) אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידיך. פירושו - אודך על הטובה שעשית עמדי. ובעבור זה אקוה להתמדת טובתך. אם כן ע"כ אין בהכרח בציפיה להתמדת הטובה, ובבקשה על כך, חסרון בשלמות ההודאה.

אלא שאדם צריך להכשיר לבו באמונה שלמה שכל הנעשה איתו מאת ה' שהוא תכלית הטוב, הוא בתכלית הדקדוק ומושגח לטובתו הנצחית, וכאשר הודאתו היא מתוך בטחונו בה' שכך הוא הטוב ולא מתוך הבנתו בעצמו כי זה טוב, הרי הודאתו שלמה.

וכן משמעות הפסוק שהביא רבינו יונה בדבריו הנזכרים לעיל 'אודך לעולם כי עשית' היינו שאמונתי חזקה בך ובטובת גזירותיך עלי, ולכן כבר מעתה אני מכריז כי לעולם אהא מודה .

אמנם אצל דוד המלך ע"ה מצינו עוד יותר מזה, שעיקר הודאתו לא היתה בעבור שמחת הצלתו מצרתו, אלא בעבור התקדש שמו וגילוי עליונותו על כל הכוחות, וכפי שממשיך שם במזמור (ט, ג) 'אשמחה ואעלצה בך אזמרה שמך עליון'. וגם בקשתו בהמשך המזמור 'חנני ה' ראה עניי וגו' זה 'למען אספרה כל תהילתך בשערי בת ציון'.

ולסיום נזכיר כאן מ"ש רד"ק בפסוק שהחלנו בו (ט, ב), אודה ה' בכל לבי 'אספרה כל נפלאותיך' וכ' בזה"ל כי על פלא אחד יספר אדם הפלאים אחרים שעברו. היינו שהודאה אמיתית היא מהתבוננות במידת טובו של הקב"ה, ואחד הסימנים לזה היא

שתוכן ההודאה לא מתרכז רק בסיפור הנס וההצלה של עכשיו אלא מספר על הנהגת חסדו שבאה לידי ביטוי בכמה הזדמנויות, וכעין זה מצינו בגמ' בברכות פרק הרואה (נד.) על מר בריה דרבינא 'כי מטא לערבות בריך ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל כי מטא לרסתקא דמחוזא בריך ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות'.

ועניין זה מוצאים בשירות שבמקרא (כגון שירת הים ושירת דוד ודבורה) שעל נס אחד הזכירו המשוררים נסים רבים, ועד"ז הפיוט של חנוכה 'מעוז צור ישועתי' מונה והולך ישועותיו של מקום בכל הגלויות להראות כי לו נאה לשבח תמיד, וטובו קבוע ולא עראי.

ויתכן לומר שזהו הקשר בין רישא דקרא 'אודה ה' בכל לבי' לסיפא 'אספרה כל נפלאותיך', שהודאה שלמה ניכרת בזה שאינה נקודתית על הצלה פלונית אלא הבנה של מידת טובו שאינו זונח את עמו וצדיקיו ועינו פקוחה עליהם תדיר וטורח בהצלתם בכל עת.

ויהי רצון שנזכה לחזות בעינינו בחשוף ה' זרוע קדשו ויגלה קץ ישועתו בב"א.

הרה"ג רבי אלכסנדר שכטר שליט"א ראש חבורת 'עיון ההלכה'

בעניין סדר ההדלקה

פניה לימין וטפח הסמוך לפתח

כתב התרומת הדשן (סי' ק"ו) וז"ל בני ריינוס ואגפיה מתחילין להדליק בנר שהוא כנגד צד שמאל, וגם נמצא כתוב בשם מהר"ם שהיה מדליק בנר שמאל ופונה דרך ימין משום כל פינות שאתה פונה איננו אלא דרך ימין, ובני אושטרייך ואגפיהן מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני ברית כותבין דאפשר חשיב ליה כה"ג פונה דרך ימין, ואף אם אינו פונה דרך ימין כה"ג, נראה ליישב המנהג דמשום דהאידנא וכו' אפי' הת"ח אין להם המזוזות בבתי חורף שבהן מדליקין א"כ צריכין להדליקן בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח וכו' וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם וכן צריך להתחיל שהוא עיקר המצוה דבדידיה לחוד הוה סגי אי לא הוי בעיא למיהוי מן המדרין, אבל מהר"ם מזוזה היה לו בפתחו וא"כ היה צריך להדליק בשמאל הכניסה וא"כ נר הסמוך לפתח לעולם כנגד שמאלו.

וע"ע שהקשה מה צריך לטעם דכל פינות וכו' תיפוק ליה משום האי טעמא [שצריך להדליק בטפח הסמוך לפתח], י"ל דנ"מ אם היו הנרות מסודרים מצד הפתח לצד דופן שכנגד הפתח, כמו אם הפתח במזרח והנרות מסודרים ממזרח למערב שאז צריך להפוך פניו לדרום ולהתחיל בנר שסמוך לפתח ולא יהפוך פניו לצפון ויתחיל באותו הנר, משום דכל הפינות וכו' וק"ל למדקדק עכ"ל, והיינו כגון שהנרות מונחים חוץ לפתח ומסודרים [בצד שמאל] מאצל הפתח לצד שכנגדו, שאם עומד מול הפתח ומסב פניו לשמאלו, נמצא שאם יתחיל מהנר הסמוך לפתח א"כ כשמדליק הנר השני הרי הוא פונה לשמאל, ולכך צריך שיעמוד מאחורי הנרות ואז כשמתחיל מהנר הסמוך נמצא שהנר אח"כ הוא לימינו והרי הוא פונה לימין [ואם מדליק הנרות בתוך הבית סמוך לפתח הוא להיפך].

שהמדליק עומד מבחוץ

ויש לתמוה על מה שהקשה למה צריך להטעם דכל פינות, ולכאו' שפיר צריך לזה אף באופן שיש מזוזה ומדליק בחלל הפתח, שמצד הדין להתחיל בנר הסמוך לפתח יכול לעמוד בתוך הבית ופניו כלפי חוץ ולהדליק, ולזה צריך הטעם דכל פניות לימין למימר שצריך לעמוד בחוץ ולהדליק דבכה"ג מתחיל מהנר הסמוך ופונה לימין.

עוד משמע מדבריו דבני אוסטרייך לא היו פונים לימין כיון שלא היה להם מזוזה ומוכרחים להתחיל מהנר הסמוך לפתח, וכן משמע להדיא בב"י (תרע"ו סק"ה) שהביא דברי תרומת הדשן וכתב וז"ל ונראה שמנהג בני ריינוס הוא הנכון וכפי מה שכתבתי בשם מהר"י קולון ואין לחלק בין היכא שהנרות בימין הכניסה להיכא שהם בשמאל הכניסה וכן אנו נוהגים עכ"ל, והרי דבני אוסטרייך לא היו פונים לימין, וצ"ב שהרי יכולים לעמוד בצד השני של הנרות והיינו בתוך הבית, ובאופן זה יתחילו מהנר הסמוך לפתח ויפנו לימין [וע"ד שכתב התרומת הדשן באופן שהנרות מסודרים ממזרח למערב], וצ"ע.

ולכאו' נמצינו למדים דבר מחודש שבשעת ההדלקה צריך שיעמוד מחוץ לפתח, ולא יעמוד מצד הבית וידליק, וקצת יש משמעות לזה מלשון הגמ' דאמרינן נר חנוכה מניחה משמאל וכו' וזה אינו אלא כשעומד בחוץ ופניו כלפי הבית, אמנם בעניי לא מצאתי בשום פוסק שיכתוב מזה. ועכ"פ לפי"ז א"ש הא דאיתא בתוספתא שיהא מסובב במצוות וכו' דאי"ז רק אם במקרה יצא ויכנס מביתו אחר שחשיכה אלא מיד לאחר שמדליק ונכנס לביתו תיכף הוא מסובב במצוות [ואף דלהנ"ל מבואר דה"ה במקום שאין מזוזה ג"כ עומד בחוץ ומדליק ובלא מזוזה הא אין שייך טעם זה אפשר דמ"מ כך היתה התקנה].

טפח הסמוך לחלל הפתח או לצורת הפתח

והנה יש לחקור בהדין שצריך להניח בטפח הסמוך לפתח אם פתח היינו צורת הפתח וצריך להניח בטפח הסמוך למשקוף או דפתח היינו חלל הפתח, ונפק"מ באופן שכל הנרות מונחים בתוך חלל הפתח או שכולם בטפח הסמוך לחלל הפתח, דאי נימא שצריך שיהא סמוך לחלל הפתח, בכה"ג שכולם סמוכים בשווה ליכא דינא דטפח הסמוך לפתח, ויוכל להתחיל מאיזה שירצה [ולפנות לימין], ומדברי התרומת הדשן מבואר שאפי' אם כולם סמוכים לחלל הפתח בשווה צריך להתחיל מהנר הסמוך לפתח, שהרי בני ריינוס ובני אושטרייך לא היו הנרות מסודרים מצד הפתח לצד שכנגד [רק שצריך לטעם דכל פינות וכו' לאופן שאין הנרות מונחים באופן זה אלא מצד הפתח לצד שכנגדו], וא"כ כל הנרות מונחים בטפח הסמוך לפתח ואפ"ה צריך להתחיל מהנר הסמוך ביותר, ולפי"ז טפח הסמוך לפתח היינו סמוך לצורת הפתח ואין הכוונה לחלל הפתח.

ועיי' בטור תרע"א ס"ז שכתב שאם מניחה בדלת עצמה יניחנה מחציו של כניסה לצד שמאל, ועיי' בב"י ובב"ח שם דהיינו שהחצי השמאלי בכניסת האדם זה נחשב שהניחה בצד שמאל, וכולו כשר להנחת הנר, ולהמבואר לעיל מתרוה"ד צ"ב הא צריך להניח בטפח הסמוך לפתח והיינו לצורת הפתח.

ואשר נראה מבואר מזה שלעולם טפח הסמוך לפתח היינו לצורת הפתח, אלא דכל האי דינא אינו אלא במדליק מחוץ לפתח אבל אם מדליק בתוך חלל הפתח אין צריך שיהא בטפח הסמוך ולהכי מניחה בחציה השמאלי בכל מקום שירצה, ובני ריינוס ואושטרייך לא היו מדליקים בתוך חלל הפתח אלא סמוך לחלל. ואם נכונים הדברים נמצא שאם מניח מחוץ לחלל הפתח אפי' הוא בטפח הסמוך לחלל מ"מ צריך שיהא סמוך לצורת הפתח, ואם מניח באמצע לאו שפיר עביד.

סדר ההדלקה במדליק בתוך הפתח

והנה הב"י כתב בשם מהרי"ק וז"ל כל פינות שאתה פונה וכו' א"כ ראוי הוא להתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ויברך, ובליל שני כשיוסיף נר אחר אצלו יתחיל ויברך על הנר הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין וכו' נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על הנס שהרי בתוספת הימים ניתוסף הנס, אבל אם היה מתחיל בליל הראשון להדליק בנר השמאלית גם בליל שני היה צריך להדליק בו כדי להפנות לימין וכו' ונמצא שאין מברך אלא על נר אחד כל ימי חנוכה וכו' עכ"ל, ועיי' בב"ח שלדעת המהרי"ק אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח [במקום שיש מזוזה] כי אם בליל אחרון, ולדעת התרוה"ד לעולם מתחיל בטפח הסמוך לפתח, אבל הב"י כתב וז"ל ונראה שמנהג בני רינוס הוא הנכון וכפי מה שכתבתי בשם מהרי"ק עכ"ל, וצ"ב היאך השווה דעת שניהם והרי בני ריינוס היו מתחילין משמאל שהוא סמוך לפתח ופונים

לימין ולדעת המהרי"ק מתחיל בימין ובליל שני מוסיף משמאל לו ומתחיל הימנו ופונה לימין עד שבלילה האחרון מגיע נר השמיני סמוך לפתח וצ"ב.

והנראה בדעת הב"י דלא פליגי ולכו"ע צריך לפנות לימין ובני ריינוס לא היו מניחים בתוך חלל הפתח וכנ"ל ולהכי היו צריכים להדליק מהנר הסמוך לפתח ופונים לימין, והמהרי"ק איירי במניח בתוך חלל הפתח דבכה"ג ליכא דינא דטפח הסמוך לפתח וכמו שנתבאר וא"כ יכולים להתחיל בנר הימני ובליל ב' להוסיף נר משמאלו ולהתחיל הימנו ובאופן זה מלבד מה שהפניה לימין נמצא ג"כ שמברכים על הנר הנוסף שמורה על הנס שנתווסף, ושפיר טפי. וע"ע להלן באופ"א.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה בבי' הגר"א וכי משום פינות לימין יבטל עיקר המצוה טפח הסמוך לפתח, ולדברינו לא קשה מידי דאיירי במניח בתוך חלל הטפח דבהא ליכא דינא דטפח הסמוך לפתח, וכמו שמבואר ג"כ בהדין שיכול להניח בחציה השמאלי באיזה מקום שירצה.

אבל בביאה"ל ד"ה ובליל שני ובבי' הגר"א הנ"ל מבואר שלדעת הב"י לעולם מתחיל מהנר הימיני ולמחר מוסיף משמאלו ומתחיל הימנו ופונה לימין, ואפי' אם יש מזוזה ומדליק בשמאל, ואף שעי"ז נדחה מה שאמרו דלכתחילה מצוה להתחיל בטפח הסמוך לפתח, ומפני שיש מעלה יותר אם נתחיל להדליק בנר הנוסף, ולדבריהם קשה מה שהשווה הטור מנהג בני רינוס עם דברי המהרי"ק וכנ"ל וצ"ע.

טפח הסמוך לפתח ע"י הכלי שמניח שם הנרות

אכן יל"ע במש"כ המהרי"ק להתחיל מהנר הנוסף שהוא מורה על תוספת הנס מאי משווה ליה שם נר נוסף וכי מפני שאתמול הניח נר במקום זה על כן כשמניח בו עתה הוא נגרר אחריו והוא המשך לו, ולכאו' כיון שמדליק השתא ב' נרות אחד מהם הוא על עיקר הנס והשני על תוספת הנס ומאי אולמיה האי מהאי ודו"ק.

וצ"ל דהמהרי"ק איירי בגוונא שיש מקום לח' נרות [הנקרא בזמנינו חנוכיה] וכדמשמע קצת ממש"כ להתחיל בנר הימיני, ובכה"ג אזלינן בתר מקום ההנחה, ואין הטעם משום שאתמול הניח שם אלא שהכלי שמניח בו מורה על כך, שו"ר שכ"כ להדיא בלבוש וז"ל מי שיש לו כלי מיוחד לנרות של חנוכה שיש בו ח' פיות או מקום מיוחד שבו מדליק הנרות ראוי הוא שבליל ראשון יתחיל בנר ימיני וכו' ואם אין לו מקום מיוחד או כלי מיוחד וכו' עכ"ל, והרי דדוקא אם יש כלי מיוחד וכדו' מתחיל בנר הימני ומשום שע"י הכלי הוה הראשון נר עיקרי והשני הנר הנוסף.

ועפי"ז י"ל דלא קאמר שיתחיל בנר הימני ונדחה עי"ז מה שאמרו להתחיל בטפח הסמוך לפתח, אלא שהכלי המיוחד לנרות מונח בסמוך לפתח ואה"נ שהנר עצמו

שהדליק אינו בתוך הטפח הסמוך שהרי מתחיל בנר הימני מ"מ הנרות נגררים אחר הכלי וחשיב כאי' מונחים כולם בתוך הטפח הסמוך.

ולהמבואר י"ל הקושיא היאך השווה הב"י דעת המהרי"ק עם מנהג בני ריינוס, דלעולם ס"ל להמהרי"ק נמי שצריך להדליק בטפח הסמוך רק שאם יש כלי מיוחד שפיר יכול להתחיל בימיני והרי"ז כאי' מדליק בטפח הסמוך, ובני ריינוס לא היו מדליקים בכלי מיוחד וא"כ הנר הסמוך לפתח הוא הנר השמאלי, ובכה"ג אע"ג דאינו מתחיל בנר הנוסף מ"מ כיון שצריך שיהיה בטפח הסמוך א"א אלא אם יתחיל בנר השמאלי.

דעת הגר"א

ובבי' הגר"א הקשה על המהרי"ק וז"ל ואין לו טעם וריח שזה אינו רק למהדרים מן המהדרים, ויניח עיקר המצוה ויברך על הרשות וכו' וגם משום פינות לימין יבטל עיקר המצוה טפח הסמוך לפתח, אלא העיקר שיתחיל בנר הסמוך לפתח בין מדליק בימין הפתח או בשמאל וכו' ובזה מדליק ומברך תמיד על סמוך לפתח ועל עיקר המצוה, ועמ"א בשם רש"ל, אבל מ"ש שיניח כשפוד לא נראה עכ"ל.

מבואר דס"ל דלדעת המהרי"ק אינו מדליק בטפח הסמוך לפתח, ויל"ע אם לא ס"ל החילוק שכתבנו וכמש"כ בלבוש דאיירי במניח בכלי המיוחד והמהרי"ק שכתב להדליק בימיני איירי אפי' אם אינו מניח בכלי מיוחד ובאופן זה בוודאי אינו מדליק בטפח הסמוך, או דס"ל נמי האי חילוק אלא דלא ס"ל שע"י הכלי חשיב הנר הימיני כאי' הוא בטפח הסמוך לפתח, וילע"ע.

סדר ההדלקה בחלון לדעת הגר"א

ועכ"פ משמע שלעולם הנר הסמוך לפתח הוא הנר העיקרי, ואין נראה מדבריו דאיירי דוקא במניח בתוך כלי מיוחד וע"י הכלי יש כאן נר מיוחד וע"ד שבי' לעיל בדברי המהרי"ק, וא"כ צ"ב וכי משום שאמש הדליק רק נר א' בסמוך לפתח הרי הוא נעשה לנר העיקרי וה"נ אפשר לומר היום על הנר החדש שהוא העיקרי, ואעפ"י שאם היה מדליק רק נר א' היה הנר מונח במקום זה שהניח שם אתמול, מ"מ השתא שמדליק שתים מהיכ"ת שיהא אחד מהם העיקרי והשני של רשות.

והבי' בזה עפ"י מש"כ התרוה"ד שהנר הסמוך לפתח זהו עיקר המצוה דבדידיה לחוד הוה סגי אי לא הוי בעי למיהוי מן המהדרין עכ"ד, וא"כ ב' הענינים שכתב הגר"א יסודם אחד שצריך להתחיל בנר הסמוך לפתח ומהאי טעמא גופא נר זה הוא של עיקר המצוה.

ולפי"ז שהנר של עיקר המצוה היינו הנר הסמוך לפתח נמצא שהמדליק בחלון [בכלי מיוחד לח' נרות] דליכא הכא דינא דסמוך לפתח מודה הגר"א שצריך להדליק כדרך

שכתב המחבר להתחיל בימיני ובליל שני להוסיף משמאל לו ולפנות לימין, ולמש"כ לעיל שבתוך הפתח הכל שווה וליכא דינא דטפח הסמוך לפתח, וכמבואר ממש"כ הטור להניח בחציה השמאלי, א"כ בכה"ג נמי יתחיל בימיני וכנ"ל.

אבל המשנ"ב כתב (סקי"א) שבחלון ג"כ יתחיל תמיד מהנר הראשון שהוא עיקר המצוה ולכן יעמיד הנר הראשון לצד שמאל ויוסיף כל יום מצד ימין כדי לפנות לימין עכ"ד, מבואר דס"ל שהנר שהדליק אתמול זהו הנר העיקרי ואפי' בגוונא שאין הנר בטפח הסמוך לפתח, וצ"ב הסברא בזה וכנ"ל. [ולפי"ז אם באמצע ימי החנוכה מדליק במקום אחר אין כאן נר עיקרי ונמצא שאינו מברך על עיקר המצוה וצ"ב].

אם בתוך הטפח הסמוך כולם שווים

והנה הגר"א כתב שאין נראה להניח כשיפוד, וכוונתו שהרש"ל כתב עצה שיניח הנרות באופן שיהיו כל הנרות בטפח הסמוך לפתח, ויוסיף נר משמאל ויתחיל הימנו ועי"ז יוכל לקיים מה שכ' המהרי"ק להתחיל מהנר הנוסף (עיי' פמ"ג א"א סק"ד), ומה שדחה זה לכאו' הוא מכוח מה שהקשה שמניח עיקר המצוה ומברך על הנוסף.

אלא דלמש"כ לעיל דמה דמשווה ליה שם נר עיקרי אינו מחמת שאתמול הדליק במקום זה אלא משום שזהו הנר הסמוך לפתח א"כ באופן שמניח כשפוד וכולם מונחים בטפח הסמוך לפתח אין כאן נר שהוא העיקר, וצ"ל שאף אם כולם מונחים בתוך הטפח הסמוך מ"מ הנר העיקרי הוא הנר שסמוך יותר וזהו מאי דמשוה ליה לעיקר הנר, והשני אעפ"י שהוא ג"כ בטפח הסמוך אך כיון שכלפי הא' הוא רחוק יותר לכך הוא הנר של ההידור מצווה, וה"נ מסתברא שאם יש ב' נרות ששניהם בתוך הטפח הסמוך צריך להתחיל בנר הסמוך לפתח. [ולדעת המשנ"ב צ"ב לכאו' למה דחה הגר"א לזה, וע"ע במחה"ש מה שבי' דברי הרש"ל באופ"א דלא כהפמ"ג והיד אפרים, עיי' היטב בדבריהם].

נמצא דהא דאמרינן מצווה להדליק בטפח הסמוך לפתח אין זה רק שיעור שבתוך הטפח ניכר ששייך לבית אלא שמקום ההדלקה הוא בפתח הבית וכל שהוא יותר קרוב לפתח הבית שפיר טפי, ויתכן עוד שבשאר הנרות שמוסיף להידור מצווה ג"כ מן המובחר שיהיו סמוכים ככל האפשר לפתח, ואם כנים הדברים וודאי שהמדליק בטפח הסמוך לפתח [ובטפח עצמו ג"כ הסמוך ביותר לפתח וכנ"ל] והנרות פונים להלן מן הפתח וודאי שפיר עביד שהנרות מתקשרים זה לזה וחשובים כולם כסמוכים לפתח וכמו הראשון אך אפשר שיש הידור שיהיו ברוחב הפתח שבאופן זה כל הנרות כולם נמצאים סמוכים לפתח, וצ"ע בזה.

הדינים העולים

המורם מהנ"ל:

א) באופן סדר ההדלקה יש ד' ענינים, הא' פניה לימין, הב' טפח הסמוך לפתח, הג' להתחיל בנר הנוסף, הד' להתחיל בנר העיקרי.

וכדלהלן:

ב) כל פניות לימין, והיינו להתחיל משמאל ולפנות לימין, וי"א [הלבוש] שהכוונה להיפך מימין לשמאל כדרך שאנו כותבים, וי"א [ט"ז ועפ"י מש"כ בסי' תרנ"א סקי"ג] מטעם אחר קצת שאף שהפניה היא לשמאל מ"מ ההתחלה ג"כ צריך בימין והפניה אח"כ מוכרח לשמאל.

ג) צריך להניח הנר בטפח הסמוך לפתח, ולכאו' נראה שאם מדליק בתוך חלל הפתח ליכא האי דינא והכל שווה.

ד) נראה דסמוך לפתח היינו לצורת הפתח ולא לחלל הפתח, ואין להניח סמוך לחלל הפתח אם אינו סמוך למשקוף.

ה) המחבר כתב להתחיל בנר הימיני ובליל שני מוסיף משמאל לו ומתחיל הימנו, ונתבאר דהיינו באופן שיש כלי מיוחד.

ו) לענ"ד נראה דלדעה זו ג"כ צריך שידליק בטפח הסמוך לפתח, ואף שהנר אינו בטפח הסמוך מ"מ ע"י הכלי חשיב הנר הימיני סמוך לפתח, ובביאה"ל משמע דלדעה זו נדחה הדין סמוך לפתח.

ז) לדעת הגר"א מתחיל בנר הסמוך לפתח ואפי' אם עי"ז לא יפנה לימין, ולמה שנתבאר שהנר העיקרי היינו הסמוך לפתח א"כ במניח בחלון מודה הגר"א להמחבר, ולדברינו ה"ה במדליק בתוך חלל הפתח, וצריך להתחיל בימיני ומוסיף משמאל לו ופונה לימין וכדעת המהרי"ק וכנ"ל.

ח) אבל המשנ"ב כתב שבחלון ג"כ יתחיל מהנר שהדליק אמש ולכן יתחיל ביום הא' בנר השמאלי ואח"כ יתחיל הימנו ויפנה לימין, ומבואר שנר עיקרי היינו מה שהדליק אתמול.

ט) אפשר דלדעת הגר"א אף בתוך הטפח הסמוך יש מעלה שיהא מונח קרוב ביותר לפתח.

י) נתחדש עפ"י המבואר מדברי התרוה"ד שהמדליק יעמוד בחוץ ופניו כלפי הבית, וכדאמרינן מניחה בשמאל, ומיד כשנכנס לבית אחר ההדלקה הוא מסובב במצוות.

אב בחכמה

חידושי תורה ומאמרים מאברכי הכולל

הרב חיים אורי אביטן שליט"א - חבורת 'סוגיות בעיון' ו'קנין ש"ס'

עשה דוחה לא תעשה ועשה שישנו בשאלה

א] גלוי וידוע לכל מה שדרשו חז"ל בגמ' יבמות (ד:) מסמיכות לאו דשעטנז למצות עשה דציצית דמצוה להטיל תכלת אף בבגד פשתן וקמ"ל דמ"ע דציצית דחי ללאו דכלאים, ומיניה ילפו לכל התורה דעדל"ת, אמנם אם איכא עשה נוסף על הלא תעשה אזי אין העשה דוחה לתו"ע.

אכן בגמ' שם (ה.) מצאו מקור בברייתא דעשה דוחה לתו"ע, דדרשו מלישנא יתירא ד'ראשו' האמור במצות תגלחת הראש דטהרת מצורע דקמ"ל אפילו מצורע נזיר דאית בתגלחתו לתו"ע (תער לא יעבור על ראשו, וקדוש יהיה) נמי דחי, והא דלא גמרי' מיניה דאיכא למיפרך שכן ישנו בשאלה, ובגמ' שם איכא מאן דיליף ג"כ מלישנא יתירא ד'זקנו' האמור בתגלחת הזקן דטהרת מצורע, דקמ"ל אפילו כהן מצורע עשה דוחה ל"ת, ובגמ' נזיר (נח.) אמרו דבתגלחת הזקן דכהן בתער איכא נמי עשה דקדושים יהיו, ומ"מ לא ילפי מיניה דאיכא למיפרך מה ללתו"ע דגילוח שאינו שוה בכל

והיוצא מפשטות דהיכא דהלתו"ע ישנו בשאלה או אינו שוה בכל אכן עשה דחי לתו"ע.

ב] אכן בתוד"ה ואכתי נתקשה בזה מכמה מקומות בש"ס לא משמע הכי.

ראשית נתקשו מלתו"ע דטומאת כהנים דבב' מקומות משמע דאין נדחין מפני עשה, אף דטומאת כהנים אינה שוה בכל.

האחת מגמ' ב"מ (ל.) דאמרו דהא דכהן אסור להכנס לבית הקברות להשיב אבידה, א"צ למילף מקרא ד'והתעלמת' דהא טומ' כהנים לתו"ע הוא ואין עשה דוחה לתו"ע

וע"ז תי' דאה"נ ועיקר פירכת הגמ' שם היא מה שהוסיפה דלא דחינן איסורא מקמי ממונא.

עוד הק' מגמ' שם (לב.) דהקשו מדוע הוצרכה הברייתא לילפו' דכולכם חייבים בכבודי דמצות כיבוד אב ואם אינה דוחה טומאת כהנים והשבת אבידה, והא לתו"ע הוא, וע"ז תיר' דאין כוונת הגמ' שם בקושייתה אטומאה כי אם אהשבת אבידה שלתו"ע השוה בכל הוא.

ועוד נתקשו לגבי איסור אלמנה מן הנשואין דאית בה לתו"ע דאינם שוין בכל ובגמ' יבמות (כ.) דאין כה"ג מייבם אלמנה מן הנישואין משום דאין עשה דוחה לתו"ע (ושכן משמע ג"כ בדף כא. שם) ותי' כיון דאלמנה שוה לכה"ג באיסור ע"כ חשיב טפי שוה בכל מגילוח.

ג] ואחר שנדחקו כנ"ל הוסיפו לתרץ דאה"נ ובעלמא אין עשה דוחה לתו"ע ואפילו אינו שוה בכל, וכפשט כל הגמ' הנ"ל, וליכא למילף מתגלחת מצורע דשאני מצורע שע"י תגלחת זו מותר לביתו וגדול השלום, וכפי שמצינו בגמ' סוף חולין שהוצרכו לילפותא מיוחדת דאין עשה דטהרת מצורע דוחה עשה דשילוח הקן, דהו"א גדול השלום, וטעם שלא פרכו כן בגמ' דידן משום דבלא"ה פרכו שפיר.

אכן הוסיפו תוס' דתי' זה היינו רק אליבא דמ"ד במו"ק (ז:) מצורע בימי חלוטו אסור לביתו, ופלוג' הוא שם, אכן בתוס' הרא"ש בסוף חולין ובשיטמ"ק בנזיר (נח) הציעו באופן מחודש שאפי' למ"ד בימי חלוטו מותר בתה"מ, מ"מ הואיל ומשולח הוא מגונה הוא בעיניה לצאת ולהזדקק לו, וע"כ יש בטהרתו משום שלום בית.

והריטב"א ביבמות סובר דהגמ' שם פליגא אגמ' נזיר וסוברת דהא דעשה דוחה לתו"ע שאינו שוה בכל סברא הוא ואין צריך ילפותא לזה, דהנה הטעם שאין עשה דוחה לתו"ע הוא משום העשה שעם הלאו, דמאי אולמיה האי עשה מהאי עשה כדאי' דבגמ' פסחים דף נט. וע"כ היכא דהעשה אחד חמור דוחה הוא את העשה קל מסברא (כעשה דפסח שהוא בכרת דדחי לעשה דהשלמה), וא"כ ה"נ הכא דהעשה חמור דאית ביה משום שלום ביתו ושוה בכל מסברא דחי להעשה דטומאת כהנים, ושוב נותר הל"ת לבד ואתי עשה ודחי לל"ת[לג].

נמצא דדין עשה דוחה לתו"ע שאינו שוה בכל תלוי בב' הדרכים בתוס' והראשונים בסתירת הסוגיות הש"ס האם כלל הוא דהיכא דאינו שוה בגברים ונשים דנדחה מפני העשה, או שמא דין מיוחד הוא שנתחדש בטהרת מצורע משום שלום ביתו.

ולכאורה אותו הנידון האם יש ללמוד מנזיר מצורע לעלמא שעשה דוחה לתו"ע שישנו בשאלה תלוי בב' הדרכים הנ"ל האם כלל הוא או שמא דין מיוחד

[לג] ועיין עוד בריטב"א בדף כ. שם דהביא לי"מ דלפי האמת מדין תורה כה"ג מייבם אלמנה מן הנישואין ג"כ (ודעה זאת מובאת ג"כ במאירי שם ובר"ן בסנהדרין י"ח:) אלא שדעה זו מחודשת וקשה בפשט הגמ', ועיין במגיה לריטב"א שם.

הוא שנתחדש בטהרת מצורע משום שלום ביתו.

ד] הנה במשנה נדרים (טז.) מבואר שנדר חל לבטל מ"ע דוגמת ישיבת סוכה נטילת לולב ותפילין והק' הראשונים מדוע לא נימא דלייתי עשה ולידחי ל"ת .

והרשב"א שם והחינוך (מצ' ל) תי' דהיינו משום דבנדר מלבד הל"ת ד'לא יחל דברו' איכא נמי מ"ע ד'ככל היוצא מפיו יעשה'[לד].

וגדולי האחרו' תפסו עליהם מסוגיין דהא עשה דוחה לתו"ע שישנם בשאלה, ואמנם כפי שנתבאר הקושיא אינה כי אם להשיטות הסוברות כדרך הראשונה בתוס' הנ"ל אמנם לדרך השניה דין מיוחד הוא במצורע וכנ"ל.

ושו"ר להרשב"א בתשובה (ח"ג סי' שמג) שהקשו לו על דבריו בחידושיו מגמ' יבמות כנ"ל, ויישב כדרך השניה שתי' תוס' וכנ"ל, אכן צריך ליישב הגמ' נדרים עם הדרך הראשונה בתוס' והראשונים.

ה] בתשו' נוב"י (מה"ת סי' נג) נשאל על אודות מש"כ בתשובה אחרת (בסוף מה"ק) ליישב שיטת הרמב"ם עם שיטת הריב"א המובאת בתוס' בסוף חולין דהיכא דאיכא עשה כנגד לתו"ע ועבר וקיים העשה אינו לוקה דהעשה ביטל הלאו אלא שעבר בביטול עשה בלבד [ונפ"מ למעשה דאין נפסל לעדות אלא היכא דלוקה] דהא מהא דפסק הרמב"ם (פ"ג מהל' נדרים ה"ו) דהיכא דעבר על נדרו ואכל מצה או ישב בסוכה לוקה, והא החינוך (והרשב"א כנ"ל) העמיד הגמ' משום דעבר על לתו"ע ואעפ"כ לוקה (ובאמת כן הוכיח ג"כ הפת"ת בחו"מ סי' לד סק"ה מהא דהרמב"ם פליג אריב"א).

ודחהו הנוב"י וכי משועבד הרמב"ם לתי' של החינוך דנימא הכי וכי נמה חסרים אנו בפשט הגמ' שם דילפו להא דנדרים חלים על דבר מצוה דכתיב בהו נדר לה' ובפי הרא"ש והר"ן שם דדוקא בנדרים דרשי' הכי, וא"כ אין התחלה לקושית החינוך דבפירוש גילתה תורה דלא ידחה העשה ללאו.

והוסיף דדוגמתו י"ל אף באלמנה מן הנשואין שנפלה לייבום לפני כה"ג, דאף הריב"א יודה דאם בא עליה לוקה כיון דבגמ' יבמות שם בפירוש נתרבתה לחליצה ולא ליבום (עיין ג"כ לשיטתו מש"כ בצל"ח פסחים מט.)[לה].

[לד] ראה ג"כ רמב"ם בסהמ"צ עשה צ"ד, אלא שכתב דהוא נכפל במצות 'מוצא שפתיך תשמור', הרמב"ן שם השיגו על דבריו האחרונים.

[לה] אכן לעצם דבריו ליישב דעת הרמב"ם עם ריב"א כבר העיר בנו הגאון בהערה שם דאישתמיט מאביו הגדול דהרמב"ם להדיא פליג על ריב"א בפי"ג מהל' שחיטה הי"ט ראה שם.

וכן מצאתי להשאג"א סי' סא' שכתב ממש כדבריו בטעם שנדרים דוחים מצוה אלא שנתקשה מאוד לפ"ז על הרי"ף סוף פסחים שהביא מהירושלמי (פ"ג משבועות) דהנשבע שלא לאכול מצה בכולל אסור לאכול מצה בליל פסח, והא גבי שבועות נתבאר דליכא ילפותא דלה' כמו בנדר וא"כ יחזור דינו להיות לפי הגמ' ביבמות הנ"ל כלתו"ע שאין שוה בכל ולידחי מפני עשה דאכילת מצה וכתב דהוא קושיא אלימתא.

וע"כ יצא לחדש דאף בשבועה היכא דחלה השבועה הרי הוא בכלל הילפו' דלה' עיי"ש, ולדרך הנוב"י והשאג"א הנ"ל מצאנו תירוץ לקיים גם דרך ראשונה בתוס הנ"ל.

ויש נפ"מ למעשה בין התירוצים אם עבר וקיים המצוה אם לוקה אליבא דדשיטת הריב"א הנ"ל, דהרשב"א והחינוך הנ"ל דהוא מטעם דא"ע דלתו"ע אין לוקה, אמנם לטעם הנוב"י והשאג"א דבפירוש קיימה התורה ללאו במקום העשה לוקה.

ה] אכן יש לתמוה לפשטות תירוצם מדוע הרשב"א והחינוך ועוד ראשונים דלהלן לא תירצו כן.

והנה ידוע מימרת ר"ל דהיכא דאפשר לקיים שניהם אין עדל"ת וא"כ י"ל דמדרשת לה' אין מוכח דהיתה הכוונה לבטל המצוה ממש כי אם למימר דבעי הפרה לכתחילה דחשיב כאפשר לקיים שניהם, וא"כ היכא דאי אפשר לו להפר אה"נ ולייתי עשה ולידחי ללתו"ע שישנם בשאלה וראה ג"כ רשב"א ביבמות ג: דר"ל מודה היכא דאי אפשר לו לקיים בפועל דוגמת היכא שיש לו בגד צמר ויש לו רק חוטי פשתים לציצית, אכן הרמב"ן שם פליג על סברה זו וסובר דלר"ל כל היכא דבעלמא אפשר לקיים שניהם אסור, ומ"מ סובר דבגמ' שם פליגי עליה דר"ל וס"ל דהותרה לגמרי (ויש הסוברים עוד דר"ל מדרבנן קאמר, אמנם פשטות הגמ' בכ"מ משמע דר"ל מדאורי' קאמר) ומ"מ אפשר ליישב שיטת הנוב"י והשאג"א לדברי ר"ל אליבא הרמב"ן.

ו] מצאתי לרבי' דוד על מס' פסחים (לה:) שהלך שם בשיטת רבו הרמב"ן דלא קי"ל כר"ל ואפילו היכא שאפשר לקיים שניהם דוחה, ונתקשה מ"ט לא לייתי עשה ולידחי ל"ת דנדרים ושבועות, ותי' דגדר עדל"ת היינו באופן שהעשה והל"ת מעיקרן פוגעין זב"ז באופן שאי אפשר לתפוס את העושה כלל [ואפילו ימצא אופן דאין פוגעין דוחה דלא קי"ל כר"ל], משא"כ מצוות עשה דוגמת אכילת מצה במקום נדר ושבועה דהעשה מעיקרו אין פוגע בלאוין הללו כלל, אע"פ שכעת אי אפשר לו בענין אחר, מ"מ מטילין עליו עונש עבירה דטוב היה לו שלא להשבע ולא לידור, והוא הביא עצמו לידי עבירה [ובדומה לזה ייסדו כמה אחרו' דעשה הבא ע"י פשיעה אינו דוחה ל"ת ועל דרך זה איתא בתוס' בעירובין דף ק.(ד"ה מתן) דלאו הבא ע"י פשיעה אינו נדחה מפני עשה].

ז] עוד מצאתי להנ"י בנדרים שם שהק' כנ"ל ובתי' שני תי' כהרשב"א והחינוך, אמנם בתי' קמא תי' דשאני נדרים שהם איסורי חפצא וכו' ולא אמרה תורה לעשות מצוה באיסורי הנאה, והגר"ש שקאפ (בשע"י ש"ג פכ"ה ובחידו' לנדרים סי' א) כתב ג"כ מדנפשיה ליישב ע"פ הגדר הנ"ל דאין עשה דוחה איסור שבחפצא וביאר טעם הדבר שאין בכח העשה כי אם להתיר הפעולה מצד העושה אך לא לתקן הקלקול שבחפצא, וכשם שלא יעלה על הדעת לקיים עשה ע"י מעשה גזילה דאין הנגזל נתקן ע"י פעולת העשה[לו].

אכן תיקשי עלייהו מירושלמי בשבועות הנ"ל שהביאו הרי"ף והראשונים להלכה דאף בשבועה בכולל אסור באכילת מצה והא שבועה כידוע איסור גברא הוא ולא איסור חפצא, ונצטרך לומר דשבועה טעם מיוחד לה משום חומרתה וכדו' וצ"ע.

ועוד קשה דהא מצאנו לכמה איסורי חפצא שנידחים מפני עשה דוגמת אלמנה מן האירוסין לכה"ג מדין תורה (ראה יבמות כ:) ועיין עוד בגמ' זבחים צז: דהק' אדינא דבשר קדשים שנגע בבשר פסול יקדש כמותו, אמאי לא נימא לייתי עשה ולידחי ל"ת עיי"ש ב' תי', ומאי קושיא והלא בליעות איסור חפצא לכאו'.

שו"ר להאו"ש פ"ו מהל' חו"מ ה"ז שכתב בדומה לדרך הנ"ל ועמד על ב' קושיות אלו עיי"ש בתי' ובחן לשונו, אכן האו"ש לא הכניס בדבריו שם נדרים ושבועות בגדר זה, ונראה דלשיטתו טעם אחר להם.

ח] הנה בעל המל"מ בהגהותיו על החינוך (במצ' הנ"ל) אחר שהק' עליו מגמ' יבמות כמו הרבה אחרו' שם ליבו להעיר דמהרמב"ם ע"ה נראה רוח אחרת עמו הגמ' יבמות הנ"ל אשר לפנינו שכן כתב בחיבורו טעם אחר להא דעשה דתגלחת מצורע דחי לתו"ע דנזיר.

וז"ל רמב"ם (הלכות נזירות פרק ז הלכה טו) נזיר שנצטרע ונרפא מצרעתו בתוך ימי נזירות הרי זה מגלח כל שערו שהרי תגלחתו מצות עשה שנאמר במצורע וגלח את כל שערו וגו', וכל מקום שאתה מוצא מצות עשה ולא תעשה אם יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה, והלא נזיר שגלח בימי נזרו עבר על לא תעשה ועשה שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ובכל מקום אין עשה דוחה לא תעשה ועשה ולמה דוחה עשה של תגלחת הנגע לנזירות, מפני שכבר נטמא הנזיר בצרעת וימי חלוטו אין עולין לו כמו שבארנו, והרי אינו קדוש בהן, ובטל העשה מאליו ולא נשאר אלא לא תעשה שהוא תער לא

[לו] ובזה יישב ג"כ קושיית השאג"א סי צו' (בגמ' פסחים לה:) מ"ט אין עשה דאכילת מצה דוחה לאיסור טבל , ועוד.

יעבור על ראשו, ולפיכך בא עשה של תגלחת הצרעת ודחה אותו עכ"ל.

והראב"ד שם בהשגות תפס עליו וכתב 'א"א אני שונה בראש מס' יבמות משום דהוה ליה לאו ועשה שישנו בשאלה והיינו דקילי עכ"ל.

והמל"מ הנ"ל העיר דשמא גיר' אחרת היתה לו בגמ'[לז].

אכן הרדב"ז שם כתב דהרמב"ם תפס פשט לשון הגמ' בנזיר דף מא: דבתגלחת ליכא אלא לאו בלבד וא"כ נדחה ככל הלאוין ואין עמו עשה דנצטרך לטעמא דישנו בשאלה, והוסיף וחיזק דבריו דהנה לפירכת הגמ' יבמות ייצא אוקימ' דהיא דהוא נזיר שמשון דליתיה בשאלה לא ידחה עשה דתגלחת מצורע העשה דנזירות[לח], והא קרא סתמא בכל נזיר אייריי, ובשולי גלימתו אוסיף דהא לשיטת ב"ש בגמ' נזיר (דף ט) דאי אפשר להשאל אף על סתם נזירות דהויא כהקדש ה"נ נילף מהכא דכל עשה דוחה לתו"ע אפילו אינם בשאלה ודבר זה לא שמענו.

ואפשר להוסיף ולהתבונן דלכאורה מה קולא היא בלאו או עשה דאפשר להשאל עליו דהא כל זמן שלא נשאל עליו לא מצאנו לכאורה שום קולא בו יתר משאר מצוות ואיסורין ויראה בגמ' יבמות דף ז. דכל דינא דעדל"ת חידוש הוא דהא לאו חמיר מעשה ואעפ"כ נדחה וברש"י שם פי' חומרו שכן לוקין עליו ומעתה הלא אף לאו שאין שוה בכל לוקין עליו וא"כ כל מה שנדחה ע"י עשה חידוש הוא וככל לאוין הנידחין ע"י עשה, וה"ה לעשה שאפשר להשאל עליו, ובדומה לזה יש לדון להפירכא דשאני לתו"ע שאין שוין בכל[לט].

ומצאתי להגרעק"א בתשו' (סי' ט) דהעיר בזה שלא מצאנו להלכה דין קדימה לעשה השוה בכל על פני עשה שאינו שוה בכל, וי"ל דמשו"ה סבר הרמב"ם דפירכא דגמ' דאינו שוה בכל ושישנו בשאלה הרי הם בגדר פירכא כלדהו ואין בהם טעם כעיקר, וא"כ הגמ' שהק' מהם תוס' הנ"ל לגבי לאו שאינו שוה בכל, וההגמ' נדרים הנ"ל שהק' עליה הראשונים, הרי הם סיעתא להרמב"ם.

אכן יעויין בגמ' ברכות כ. לתוס' שם דמה שמצאנו דכבוד הבריות דוחה לאו דטומאת כהנים ונזיר אף דאמרו אין כבוד הבריות דוחה מצוה כי אם בשוא"ת דשאני טומאת כהנים שאינה שוה בכל ושאני נזיר שישנו בשאלה.

והרמב"ן בתוה"א (בענין הכהנים) כתב שכן גרס רה"ג בגמ' שם, אמנם הרמב"ן שם תפס כרש"י דהטעם בכהן ונזיר משום דהותרה בהדיא עיי"ש, ואפשר דתוס' לשיטתם לתי' הראשון ביבמות

[לז] ועיין באבני מילואים בתשובה (סי' כב) מש"כ לפלפל ולהציל הרמב"ם מהגמ' יבמות.

[לח] וזכורני שהטו"א בהע' שבסוף ספרו נקט דה"נ דאין דוחה.

[לט] והרמב"ם באמת בפי"א מהל' טו"צ לא העתיק שום דין מיוחד בתגלחת כהן מצורע כפי הנראה בגמ' יבמות הנ"ל.

דדהוי פירכא גמורה, וא"כ מצאנו בהם קולא מיוחדת לענין כבוד הבריות.

ואמנם באמת בפשטות סברת התוס' וסיעתם דאה"נ ומה שאין שוין בכל או ישנם בשאלה אינו חולשה בלאו או בעשה אלא קל הוא להדחות.

ויבואר היטב ע"פ מש"כ רנ"ג (בשבת קל"ג) דטעם דעדל"ת על אף דלאו אלים מעשה ע"כ היינו דכמו תנאי הוא שלא נאמר הלאו במקום שיש עשה, והנה בלאו שאינו שוה בכל או שישנו בשאלה, ביותר יש סברא לומר שלא יחול במקום עשה כשם שאינו חל על הכל ואפ' לו להבטל, שקל הוא להדחות, אך באמת אין דחייתו משום קולתו.

הרב אלעזר המברסטון שליט"א - חבורת 'קנין ש"ס'

פך השמן - עדות לבאי עולם

מאי חנוכה

לכאורה יש לתמוה, על מה ראו חכמים לקבוע שמונה ימים של הלל, הודאה והדלקת נרות, שעיקר גדרם הוא "פרסומי ניסא".

מדוע נס פך השמן כל כך משמעותי? האם אנחנו מתפעלים משמן שדולק יותר מכדי זמנו? הרי זה בבחינת "תבן אתה מכניס לעפריים" שהרי בכל יום במקדש התרחשו עשרה ניסים באופן קבוע (אבות), לא כל שכן אם נתבונן על ניסים גדולים ועצומים, שלא נתקן עליהם שום חג, או פרסומי ניסא. די אם נזכיר את הליכת בני ישראל במדבר ארבעים שנה עם כל הניסים הכלולים בכך, או חציית הירדן, הניצחון על סיסרא וסנחריב, וכאלה רבות לאין ספור המוזכרים בכל דברי הנביאים. אפילו רבי חנינא בן דוסא לא התפעל מכך שהחומץ דלק, "מי שאמר לשמן וידלק, יאמר לחומץ וידלק". האם רבי חנינא תיקן לעצמו חג חנוכה חדש? האם נראה לנו שהקב"ה צריך "להתאמץ" כדי לעשות לנו ניסים שאנו מתפעלים מיכולתו? (בעניין הניסים - גדרם, ומדוע הם מתרחשים, עיין מאמר העיקרים לרמח"ל).

שינוי כלל עולמי

נתבונן בתופעה מדהימה, שתשפוך "אור" על מהות ימי החנוכה.

בכל מהלך ההיסטוריה (עד יוון) אין אומה שניסתה להעביר אותנו על דתנו ואמונתנו, או לבטל מצוות התורה. יתירה מכך, כולם האמינו במציאות הבורא, וחלקם אפילו הודו בגלוי שאלוקי ישראל הוא האלוקים והוא השולט בעולם, (פרעה, נבוכדנצר, דריוש ועוד רבים). טעות העבודה זרה לא היוותה סתירה למציאות ה'. אפילו בעם ישראל, המלכים שעבדו ע"ז המשיכו ללמוד תורה ולקיים מצוותיה, ואפילו המשיכו את העבודה בבית המקדש. אם נשאל מדוע אין זו סתירה? התשובה פשוטה, אפשר להאמין שה' הוא האלוקים, אבל מסר את עולמו לשליטת נבראים חוץ ממנו.

לפתע מופיעה אומה שדורשת מאתנו לעזוב את מצוות ה' [להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך] מדוע? מה השתנה?

עולם מבולבל מול עולם חשוך

עד סוף ימי חגי זכריה ומלאכי [שאז נתבטלה הנבואה] העולם היה אלף שנים במצב של "גילוי". כלומר ה' מתגלה בעולם, מדבר עם בני אדם [נביאים – כפליים כיוצאי מצריים] ושכינתו שורה במקדש לעין כל. מול עוצמת גילוי שכזאת אין שום דבר שיכול לסתור את מציאותו בעולם, הרי זה ברור כשמש. אמנם קיימים טעויות ובלבולים של עבודה זרה (עי' "דעת תבונות" אות לו'), אבל עצם נוכחותו לא ניתנת לערעור בשום אופן.

ברגע שמתבטלת הנבואה [וכנגד מתבטל יצרא דע"ז, בסוד "זה לעומת זה"] יורד "חושך" לעולם. הרמח"ל (אדיר במרום) מקביל את ד' גלויות לפסוק "תהו ובוהו וחושך על פני תהום". "חושך" זו יוון וקליפתה נמשכת עד סוף הדורות. כלומר עד אז היה בלבול של תהו ובוהו, אולם יוון זה חושך, כבר לא רואים את מציאות ה'. כל ההנהגה עוברת להסתר, נראה כאילו "עזב ה' את הארץ", "אין מנהיג לבירה" ח"ו. בברייתא ב"סדר עולם" מובא, שבאותה שנה שנתבטלה הנבואה, מלך אלכסנדר מוקדון (שכבש את פרס ומדי ומתחילה מלכות יוון).

קליפת יוון

תחת המצע הזה, מיד מתפתחת תרבות חדשה של כפירה בה' (מינות), כל מיני תאוריות של "עולם קדום" שאין מי שברא אותו. אמנם עדיין קיימים פולחני ע"ז מסוימים, אבל הכפירה מתחילה לשלוט. היוונים מקדשים את תרבות הגוף והיופי, תרבות ההנאה, פיתוח השכל והמדע, שמתעלמים לחלוטין ממציאות ה'.

וכאן נשאלת השאלה, כיצד היוונים יכולים להתעלם מאלף שנות נבואה, שהסתיימו שנים ספורות קודם לכן? התשובה היא – ליצנות. אנחנו נוהגים לחשוב שליצנות היא סוג מסוים של הומור, אבל זו טעות. ליצנות היא בעצם בריחה מהתמודדות עם האמת, עם העובדות. וכמו שהרמח"ל מגדיר את הליצן כמגן המשוח בשמן שהחיצים כלל לא מגיעים אליו.

היוונים כלל לא נדרשים להתמודד עם העובדות, הם פשוט מתעלמים. מתלוצצים ועושים צחוק ממי שמאמין. וכמו שאומר הרמח"ל, קליפה זו נמשכת עד סוף הדורות "חוצפה יסגא". מי שחושב שיש לעולם המדעי\האקדמי תאוריה או תשובות להוכחות הכל כך ברורות למציאות הבורא, תורה מן השמיים - הוא טועה, הם לא בודקים שום דבר, פשוט מתעלמים.

הגר"א (תיקו"ז) מסביר את המשנה - "אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק", ומוסיפה הגמרא "אבל עקרב פוסק" - שעקרב זו קליפת יוון, ו"ערקב" אותיות "בעקר", שהם כופרים בעיקר, לכן תקנו את ברכת "למינים" באמצע שמו"ע, שמפסיקים באמצע שמו"ע להוציא את הכפירה מן הלבבות.

הניסיון הגדול

עם ישראל נדרש לעמוד מול חושך גמור, אין גילוי שכינה ומנגד עומדת הליצנות וממריכה את הלבבות, האם "זנח ה' מזבחו ניאר מקדשו"? נדרש אמון מלא בקב"ה, על אף שלא רואים ולא מבינים, אנו בטוחים שאינו נוטש את עמו ואת בריתו שכרת עם אבותנו, תכלית העולם לא ניתנת לשינוי בשום אופן, "גם אלה תשכחנה, ואנכי לא אשכחך". הניסיון קשה, הרבה מאוד יהודים לא מצליחים ומתיוונים. וכאן מגיע יוחנן כהן גדול ומכריז "מי לה' אלי" הקב"ה אתנו, אל תקשיבו לתאוריית "כסף נמאס קראו להם".

אז חושף ה' את זרוע קודשו לעיני כל העמים ומפריך את תאוריית המתיוונים. "גיבורים ביד חלשים רבים ביד מעטים". להפך מההסברים הטבעיים לכל תופעה, תרבות הגוף מתרסקת, יש מנהיג ומשגיח לבירה, הכל מסור בידו, הוא לבדו שולט על הכל.

שיא השיאים הוא - נס המנורה. "עדות הוא לכל באי עולם ששכינה שורה בישראל" (מנחות). כלומר לא רק שהקב"ה מנהיג ושולט בעולם, אלא יש לו מגמה יחידה בעולם והיא ישראל. הארת פנים כל כך גדולה, בתוך החושך הגדול היא הסיבה לפרסומי ניסא.

זאת חנוכה

חכמים ראו לתקן את ימי החנוכה, מתוך הבנה שהם אלו שמאירים את חושך הגלות האחרונה. בכל שנה עלנו לחזק את אמונתנו – האמון המלא בה' שלא עזבנו, לא נטשנו, לא יפר את בריתו אתנו ואת תכלית מגמתו הוא ממשיך להוביל כל הזמן, גם אם זו בדרך נסתרת, אנו בוטחים בו שיביא אותנו לתכלית הנכספת.

עלנו להרגיש גאים ובטוחים באמונתנו, לא להתנצל או להרגיש נחיתיים מול הליצנות של עולם השקר. האמת והחכמה נמצאים בצד שלנו, בצד השני אין כלום! בור ריק ללא מים רק נחשים ועקרבים יש בו.

(מתוך השיעורים של מו"ר הרב אריה שפירא שליט"א)

הרב ישראל מאיר משמרתי שליט"א - חבורת 'הלכות ריבית' 'קנין ש"ס'

בענין חוקות הגויים

להביא פת שלימה בסוף הסעודה

איתא בגמ' סנהדרין (צב.), אמר ר' אלעזר כל שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, שנאמר (איוב כ,כא) "אין שריד לאוכלו על כן לא יחיל טובו". ומקשה הגמ', והאמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתים על שולחנו כאילו עובד עבודה זרה, שנאמר (ישעיה סה, יא), "העורכים לגד שולחן והממלאים למני ממסך", ומתרצת הגמ' לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיא הא דליכא שלימה בהדיא,ע"כ. ופירש רש"י וז"ל, הא דקאמר אסור דאיכא שלימה בהדיא שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השולחן עם הפתיתין ששייר, דמיחזי דלשם ע"ז עביד הכי, והא דליכא שלימה בהדייהו דמזומנין לעני, עכ"ל.

ובב"י (יו"ד סו"ס קעח), הביא דברי הגמ' להלכה וכ"פ שם בשו"ע וסיים ולא ידעתי למה השמיטו הפוסקים דבר זה.

וראיתי בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' כא), וציינו הפתחי תשובה (שם) שכתב ליישב, דבזמן הגמ' היה ע"ז דשמה גד, אבל בזמננו אבד שמיה ואבד זכרה דאין כזאת ע"ז כלל ולא שייך איסור זה ולכן לא הביאו הפוסקים, ע"ש. וכ"כ בספר באר שבע סנהדרין (שם) דשמא י"ל משום שהיה קים להו דעבודת עכו"ם של גד אינה בנמצא כלל בזמן הזה, וכ"כ בשמו בשיירי כנה"ג (הגב"י אות ח'), ע"ש.

גדר האיסור

ולענ"ד נראה ליישב בסיעתא דשמיא, ע"פ מה שיש לחקור האם איסור זה דאו' או דרבנן', דהפשטות דהוא איסור מדרבנן דמיחזי שעובד עבודה זרה, אבל אפ"ל דהוא כלול באיסור ובחוקותיהם לא תלכו דכל דבר שנדמה לחוק הגויים כלול בלאו זה, אלא שאפשר לדחות דהנ"מ במעשה שבעצם אינו ע"ז כלל רק שחוק הגויים עובדי ע"ז לעשותו אבל במעשה שהוא בעצמו מעשה ע"ז בזה לא שייך חוקות הגויים.

ולפי"ז אפ"ל דהפוסקים ס"ל דהוא איסור דאו' של ובחוקותיהם לא תלכו ולכן לא הוצרכו לפרט כל הדוגמאות שכלולות בלאו זה אחרי שהביאו את עיקר דינו וכלליו של לאו זה, אבל הב"י פשיטא ליה דהוא איסור דרבנן דמיחזי כעובד ע"ז ואינו קשור ללאו של ובחוקותיהם לא תלכו ולכן לא ידע מדוע השמיטו הפוסקים דבר זה.

ואם כנים הדברים יש נפק"מ גדולה היוצאת משורש פלוגתא זו והוא באופן שיש מחלוקת הפוסקים אם יש איסור להביא פת שלימה כמו שיבואר לקמן האם נחמיר דספיקא דאו' לחומרא או נקל דספקא דרבנן לקולא.

ושוב התבוננתי דלכאו' מדהביא הב"י הלכה זו בהלכות חוקות הגויים משמע דס"ל דהוא מדין ובחוקותיהם לא תלכו, ואף שאינו מוכרח לומר כן מ"מ אין מוכרח לומר כמו שכתבנו בדעת הב"י ובדעת הפוסקים, והדבר עוד צריך תלמוד.

והנה בב"י (באו"ח סי' ק"פ ס"ב), הביא גם דברי הגמ' הנ"ל, וכן פסק שם בשו"ע וז"ל: כל מי שאינו משייר פת על שולחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם, אבל לא יביא פת שלימה ויתננה על השולחן, ואם עשה כן מיחזי דלשם ע"ז עביד שנאמר העורכים לגד שולחן, עכ"ל. ובביאור הגר"א כתב על הא דכתב השו"ע ולא יביא פת שלימה וז"ל: רצה לומר אם יש פתיתין על השולחן, אבל אם אין פתיתין על השולחן מותר להביא אפי' שלימה עכ"ל. וכ"כ המשנ"ב (ס"ק ד') בשם הגר"א.

ולכאו' דברי הגר"א מוכרחים בביאור הגמ' שאמרה הא דאיכא שלימה "בהדיא" ומשמע דהאיסור דווקא כשיש שלמה ביחד עם הפתיתין דאל"כ אין ביאור למילה בהדיא. והדברים מפורשים יותר ברש"י שכתב שהאיסור כשמביא שלימה לאחר שאכל ונתן על השולחן "עם הפתיתין ששייר" ושו"ר שכן סייע הדמשק אליעזר על ביאור הגר"א מלשון הגמ', ע"ש.

והשתא ניחא דברי הגר"א במה שהיה מקום להעיר על דבריו מנא ליה לפרש כן בדברי השו"ע אחרי שמסתימת השו"ע לא משמע הכי אלא דכיון שמקור הדברים מהגמ' ורש"י כמו שהביא בב"י א"כ בהכרח שזהו פירושו בשו"ע [אלא דקצת קשה דדרכו של הגר"א להביא מקור לכל דין וכאן סתם מדעתו וצ"ב] . וסיעתא גדולה לדבריו מהשו"ע ביו"ד (סי' קע"ח ס"ג) שכתב בזה"ל, מי שאכל ושייר פתיתין על שולחנו לא יביא פת שלימה ויניח על השולחן, עכ"ל. ומשמע להדיא דדוקא כשמשייר פתיתין אסור להביא פת שלימא וזה ראיה לדברי הגר"א בכוונת השו"ע באו"ח ודו"ק ופשוט. ושו"ר שזכיתי לכיון להרב בני ציון ליכטמן שכתב להוכיח ג"כ מדברי הגמ' ורש"י והשו"ע ביו"ד כשיטת הגר"א, אבל מבלי להביאו, ע"ש.

ומעתה יש להעיר טובא על מש"כ הכה"ח (שם אות ז') וז"ל: אם נגמר פת בשעת אכילה ורוצה להביא עוד כדי לברך עליו ברהמ"ז יש להביא דדוקא חתיכת פת ולא פת שלם, ואם הביא פת שלם יש לאכול ממנו מעט כדי שיהא שבור, וגם כדי שיהא נראה שלצורך אכילה הביאו, והגם דהגר"א כתב דאם לא נשאר פתיתין על השולחן מותר להביא אפי' שלימה, מ"מ כיון דמסתימת הזוה"ק והשו"ע משמע דאין להביא וכן נראה דעת האחרונים יש להחמיר, עכ"ל. ולפי המתבאר לעיל לא קשיא מידי על הגר"א ואדרבה מה שהוכיח מסתימת השו"ע ונהפוך הוא כמו שביארנו שמוכח מדבריו ביו"ד להיפך וגם מסתימת הזוה"ק אינו מוכרח ולכן אף שמכמה אחרונים שסתמו כלשון השו"ע באו"ח משמע כדברי הכה"ח מ"מ כיון דממקור הדברים בגמ' ורש"י ובב"י מוכח להדיא כדברי הגר"א אין לעזוב דברי הראשונים המוכרחים וללמוד ממשמעות דברי האחרונים, כנלע"ד.

הן אמת שראיתי דיש סיוע להכה"ח מדברי השו"ע הרב (סעי' ג') שכתב בזה"ל, אם לא נשאר לו לחם על השולחן לא יביא פת שלימה ויתננה על השולחן וכו', עכ"ל. הרי דאף שלא נשאר פירורין אסר להביא פת שלימה וכן נראה מדברי הבא"ח (ש"ר פר' שלח אות ג) דכתב בזה"ל: אם אכלו כל הפת קודם ברהמ"ז, ולא הרגישו אלא עד שעת ברהמ"ז, לא יביאו פת שלימה ויניחו על השולחן אלא יביאו פרוסה, עכ"ל. ועיין במש"כ בספר הלכה ברורה להרב דוד יוסף שליט"א ובספר הליכות ברכות להרב אופיר מלכה שליט"א, דעדיף לצאת אליבא דכו"ע להביא פרוסה כשנגמר הלחם על השולחן, ע"ש. ומ"מ נלע"ד כשאין לו פרוסה אלא שלימה ולא יכול לפורסה כגון בשבת שנצרך לה ללחם משנה לסעודות הבאות אין לחוש לדברי המחמירים ויביא שלמה ואף צריך להביא הפת שלימה ולא להשאיר את השולחן ללא פת שאין להחמיר בדבר הבא לידי קולא שמפסיד הדין לקיים שצריך לשייר פת על שולחנו בשעת ברהמ"ז כדאיתא בשו"ע ובפוסקים ובזוהר החמיר בזה מאוד וכמו שהביא הבא"ח, ע"ש. ולסניף יש לצרף שיטת הפוסקים דס"ל דאין היום איסור להביא פת שלימה בכל אופן וכמו שנתבאר לעיל.

ובטעמא דמילתא דאין איסור אלא כשיש פתיתין, אפ"ל בפשטות דמנהג הע"ז של גד שהיו מביאין שלם עם הפתיתין אבל כשאין פתיתין לא. ושו"ר דברי הרדב"ז הנ"ל שאחרי שפסק בסכינא חריפא דהאידנא לא חישינן כלל לע"ז דגד ודלא כשו"ע, והוכיח כן מהרי"ף ומהרא"ש דלא כתבו דין זה, הוסיף דאדרבה דהמדקדק לחתוך את הפת שלימה לא טוב עושה, דנראה דחששא יש בהם מדקפיד שלא נעשה כאשר היו עושים, [ולכאו' זה סתירה לחומרת הכה"ח להביא ולבצוע אבל י"ל דסמך על השו"ע דס"ל דחוששים האידנא].

והוסיף הרדב"ז לחזק דבריו וז"ל: ותו דלא אמרינן משום עורכים לגד שולחן אלא היכא דאיתא שלימה בהדי פתיתין אבל שלימה לחודא ליכא למיחש מידי, והכי ריהטא סוגיין דאמרינן לא קשיא הא דאיכא שלימה ופרש"י ז"ל: הא דאסור דאיכא שלימה בהדיא שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השולחן עם הפתיתין ששייר, דמיחזי דלשם ע"ז עביד הכי, והא דליכא שלימה בהדייהו דמזומנין לעני, ע"כ. "וטעמא דמילתא כיון דאיכא פתיתין מזומנין לעני וזה מביא שלימה על השולחן מיחזי כעורך לגד שולחן, אבל היכא דליכא פתיתין ומביא שלימה לא לעורך לגד הוא מביא, אלא כדי שיהיה מזומן לעני הואיל וליכא פתיתין", עכ"ל הרדב"ז.

ודבריו הם תנא דמסייע לדברנו הנ"ל, דריהטא דסוגיין ורש"י דלא ככל האחרונים שהחמירו אף בדליכא פתיתין, וגם נתבאר לנו מדבריו טעמא דמילתא, ויש להוסיף על טעמו דשייך

לאומרו אף לפי שני הטעמים האחרים שצריך לשייר פתיתין בשעת ברהמ"ז, והם משום שצריך להראות את חסדי ה' שאכלנו ושבענו אף הותרנו, ועוד משום שאין הברכה שורה על דבר ריק וא"כ אדם שיש שנשאר לו פתיתין ומביא שלימה מיחזי דלשם ע"ז עביד הכי משא"כ כשלא נשאר הפתיתין לא לעורך לגד הוא מביא אלא כדי שיהיה להראות חסדי ה', או כדי שתחול הברכה.

הגיליון הבא יצא לאור

אי"ה לקראת ר"ח שבט

ניתן ורצוי לשלוח חידושי תורה ומאמרים

הן בסוגיות הנלמדות בהיכל הכולל

והן בענייני מוסר ועבודת ה'

עד לתאריך יום שישי כ' טבת

(עד 1000 מילים)

כתובת המייל לשליחת המאמרים

100@dorshei.org

ביני עמודי

מהנעשה ונשמע בין כותלי הכולל

'שישו ושמחו בשמחת התורה'

היו נכונים!

אי"ה לאחר חנוכה יתקיים ברוב פאר והדר
כמיטב מסורת הכולל לכבוד עמלי התורה

סיום מסכת סנהדרין

לבני חבורת קנין ש"ס

פרטים יבואו...

אשריכם תלמידי חכמים!

משמח ציון

עדכוני שמחות

טנא מלא ברכות

נשגר קמיה
מורנו ראש הכולל
הרב **אברהם צוויג** שליט"א
לרגל נישואי בנו בכורו **ישעיה** הי"ו

יהי רצון שהבית יבנה על אדני
התורה והיראה, ויזכו לראות בנים
ובני בנים חיים וקיימים, דורות
ישרים מבורכים לבניין עדי עד.

מאחלים מעומקא דליבא

ראשי החבורות ואברכי הכולל

ברכת מזל טוב שלוחה בזאת לאברכים היקרים

הרב יוסף רוזנפלד הל' ריבית \ קניין ש"ס - **לרגל הכנס בנו לעול מצוות**

הרב אלדד קובין קניין ש"ס - **לרגל נישואי בנו**

הרב חנוך פרידמן ליבו חפץ - **לרגל הולדת בנו**

הרב משה אפרים אינדיק ריבית \ קניין ש"ס - **לרגל הולדת בנו**

הרב משה רייטר קניין ש"ס - **לרגל הולדת בנו**

הרב בנימין חזן \ הסבא חיים לייב קואן סגל ליבו חפץ -
לרגל הולדת הבת \ הנכדה

עדכוני שמחות ניתן לשלוח למייל המערכת 100@dorshei.org